

1913 YILINDA BASILMIŞ BİR TÜRKÇE-BULGARCA MUHTASAR LÜGAT'E DAİR

Ayşe KAYAPINAR*

Özet:

Balkan Savaşları'nın sona erdiği 1913 yılında çok sayıda Osmanlı Türk askeri Bulgarlara esir düşmüştür. Bu esirlerin Bulgarlarla iletişimlerini kolaylaştırmak amacıyla bir "Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat" hazırlanmıştır. Bu küçük lügat, Filibe'de Hurşid Matbaası tarafından Arap harfleriyle basılmıştır. Lügatte yer alan hem Türkçe hem de Bulgarca kelimeler Arap harfleriyle yazılmıştır. Bu lügatin yazarı bilinmemektedir. Matbaa çalışanlarının hazırlamış olduğu bir lügat olma ihtimali vardır. Bu çalışmada Filibe'de hazırlanan Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat'te yer alan kelimelerin ve Bulgarca karşılıklarının Latin harfleriyle çeviri yazımının hazırlanması ve ayrıca Bulgarca kelimelerin Kiril alfabesine aktarılması ve günümüz Bulgarca söz varlığı ile kıyaslanması hedeflenmiştir. Bunun dışında lügatteki Türkçe kelimelerin ve Bulgarca karşılıklarının leksikolojik değerlendirilmesi ve tematik tasnifini yapmaya çalıştık.

Anahtar kelimeler: Balkan Savaşları, Bulgarca, Osmanlı Türkçesi, lügat.

On "Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat" Published in 1913

Abstract:

In 1913 when the Balkan Wars ended many Ottoman Turkish soldiers fell prisoners to the Bulgarians. In order to facilitate the communication of these prisoners with the Bulgarians, a Brief Turkish-Bulgarian Dictionary was prepared. This small dictionary was published by the Hurşid Press in Filibe (Plovdiv) with the Arabic alphabet. All of the Turkish and Bulgarian words in it were written with the Arabic letters. The writer of the dictionary is unknown. It is possible that the dictionary were prepared by the employers of the Hurşid Press. In this article we aim to transcript the Turkish and Bulgarian words taking place in the Turkish – Bulgarian Dictionary prepared in Filibe (Plovdiv) and also to write the Bulgarian words in Cyrillic alphabet given by this dictionary. To compare the Bulgarian words given by the dictionary with

* Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, ayse.kayapinar@ikc.edu.tr

the current Bulgarian language is our other object. Also we try to study the Turkish and their Bulgarian equivalents given by the Turkish-Bulgarian Dictionary in order to appreciate the lexical contain of the dictionary and to classify the words thematically.

Key words: *Balkan Wars, Bulgarian, Ottoman Turkish, lügat.*

GİRİŞ

1913 yılı Balkan Savaşları'nın sona erdiği ve yakın neticelerinin görüldüğü yıl olmuştur. Balkan Savaşları'nda Bulgarlara esir düşen Osmanlı esirlerinin Bulgar yetkililerle iletişim kurabilmesi amacıyla çalışmamıza konu olan *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat* hazırlanmıştır. Asıl lügat konusunu ele almadan evvel, Balkan Savaşları ile ilgili kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır.

Balkan Savaşları, katılan devletler, şekillenen taraflar ve oluşan cephele bakımından iki safhada gerçekleşmiştir. Birinci safhası, I. Balkan Savaşı adı altında anılmaktadır. Bu savaş, 8 Ekim 1912-30 Mayıs 1913 tarihleri arasında Osmanlı Devleti ile kendisine karşı oluşturulan Balkan İttifakı arasında gerçekleşmiştir. Balkan İttifakı'nda Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ yer almıştır. Bu dört ülke, Osmanlı Devleti'nin geri kalan Balkan topraklarını paylaşmak üzere Osmanlı Devleti'ne karşı saldırıya geçmiştir. I. Balkan Savaşı'nın 30 Mayıs 1913'te sona ermesinden yaklaşık bir ay sonra Balkan Savaşları'nın ikinci safhası yani II. Balkan Savaşı patlak vermiştir. 29 Haziran 1913 yılında bu savaşı başlatan hadise Bulgaristan'ın, eski müttefikleri olan Sırbistan ve Yunanistan'a saldırmasıdır. Bundan dolayı Bulgarlar, bu savaşa Müttefiklerarası Savaş demişlerdir. Ancak 10 Temmuz 1913'te Romanya'nın Bulgaristan'a savaş açması ve ardından Osmanlı Devleti'nin de savaşa müdahil olmasıyla Müttefiklerarası Savaş, yeniden Balkan Savaşı'na yani II. Balkan Savaşı'na dönüşmüştür. Osmanlı Devleti'nin II. Balkan Savaşı'na dâhil olması 19 Temmuz 1913'te başlatılan harekâtla olmuştur. Osmanlı ordusu, gerçekleştirdiği harekât neticesinde 25 Temmuz 1913'te Bulgarların elinden Edirne, Kırklareli ve Pınarhisar'ı almayı başarmıştır. II. Balkan Savaşı'nı sona erdiren olay, 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşması'dır.

Yaklaşık on ay süren Balkan Savaşları, savaşta yer alan hemen hemen bütün taraf ülkeler açısından hem maddi hem de insani kayıplara yol açmıştır. Savaşta en fazla kayıp veren ülkeler Bulgaristan ve Osmanlı Devleti olmuştur. I. Balkan Savaşı esnasında Osmanlı Devleti, 100.000'e yakın askerini şehit vermiştir. (Hall 2003: 180) Ayrıca sadece Edirne'de sayıları 40.000 ila 50.000 arasında olduğu tahmin edilen Türk, Bulgarlara esir düşmüştür. (McCarty 1995: 158-159)

Bulgarlarca tutsak alınan Osmanlı askerleri, başta dil sorunu olmak üzere pek çok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sorunu aşmak üzere 1913 yılında Bulgaristan'daki Osmanlı esirlerinin ihtiyacına yönelik bir *Türkçe-*

Bulgarca Muhtasar Lügat hazırlanarak Filibe’de Bulgaristan Türklerinin kurmuş olduğu Hurşit Matbaasında bastırılmıştır. (Memişoğlu 1995: 168) Bulgaristan’da Türkçe-Bulgarca ve Fransızca-Bulgarca-Türkçe gibi lügatlerin basılmasına 1864’de Tuna Vilayet Matbaasının kurulmasıyla başlanmıştır. (Memişoğlu 1995: 168) Ancak bugüne kadar bilinen ilk el yazması Türkçe-Bulgarca lügat 1826/1827’de Üsküp’te kaleme alınmıştır. (Gürsu 2013a: 1) ²

Bu çalışmada 1913 yılında Filibe’de Hurşit Matbaasında hem Türkçesi hem Bulgarcası Arap alfabesiyle basılan *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*’in çevri yazımı yapılacak, Bulgarca kelimelerin Latince yazılışı da Kiril alfabesine aktarılacaktır. Başka bir deyişle Arap alfabesi ile yazılan lügatin içeriği hem Latin hem de Kiril alfabesiyle transkribe edilecektir. Bu sözlükte yer alan kelimeler tematik tasnife tabi tutulup hedef kitlesi olarak belirlenen Bulgaristan’daki Osmanlı esirlerine uygun olup olmadığı veya onların ihtiyaçlarına cevap verip veremediği konusu üzerinde de durulacaktır. Ayrıca Türkçe veya Bulgarca kelimelerin yazılış ve okunuşunda sapmaların bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*’in Biçim ve İçerik Özellikleri

Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat’in³ kapağında da belirtildiği üzere 1913 yılında Filibe’de Hurşit Matbaasında basılmıştır. Eserin bilinen tek nüshası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonunda Bel_Osm_K6591 numarasıyla muhafaza edilmektedir. Bu, Bulgaristan’da bulunan Osmanlı esirlerine hizmet maksadıyla hazırlanmış “muhtasar bir lügat”tir. Toplam 24 sayfadan oluşan bu lügatin yazarı bilinmemektedir. Hurşit Matbaası çalışanlarının, Osmanlı esirlerinin böyle bir ihtiyacının olduğunu fark edip lügati hazırlamış olmaları muhtemeldir. Lügatin önemli bir özelliği, hem Türkçe hem de onların karşılığı olan Bulgarca kelimelerin Arap alfabesi ile yazılmış olmasıdır. Lügatte her sayfa iki sütuna ayrılmıştır. Sağ sütunda Türkçe alt başlığı altında Arap alfabesi ile yazılmış Türkçe kelimelere ve sol taraftaki Bulgarca alt başlığı ile yine Osmanlı Türkçesi ile kaydedilmiş Bulgarca kelimelere yer verilmiştir. Lügati düzen bakımından iki kısma ayırabiliriz. Birinci kısımda “elif l” harfinden başlamak üzere “ye ı” harfine kadar alfabetik bir sıralama ile Osmanlı Türkçesi ve Bulgarca kelimeler yer almaktadır. Lügatin bu kısmında 270 kelime bulunmaktadır. İkinci kısımda ise birinci kısmın alfabetik sıralanışından ayrılıp daha çok tematik düzene geçilmiştir. Bu düzen içerisinde bazı sayılara, haftanın günlerine, aylara ve ilk karşılaşma cümlelerine yer vermektedir. Bu çerçevede lügatte toplam 302 satırda 314 kelimeye (sayılar, günler ve aylar dâhil) ve 9 satırda 9 ifadeye/cümleye yer verilmiştir. Lügatte “Türkçe” sütununda yer alan kelimeler arasında köken olarak Türkçe olduğu kadar Arapça, Farsça ve diğer dillerden (Fransızca, İtalyanca) alıntılar da yer almaktadır. Lügat, 2. sayfadan itibaren

Arap alfabesinin ilk harfi olan “elif ʾ”le başlamakta ve son harfi olan “ye ى”ye kadar alfabetik sırayı takip ederek her harften belirli sayıda kelimenin Türkçe ve Bulgarca karşılığını içermektedir. “ye ى” harfinden sonra 1’den 10’a kadar, daha sonra 100’e kadar belli başlı çift basamaklı sayılara ve 500’e kadar yüzler basamağındaki tam sayılara, nihayet bin sayısına yer verilmiştir⁴. Daha sonra lügatte haftanın yedi günü, yılın on iki ayı, selamlaşma ve ilk karşılaşma ifadeleri kaydedilmiştir. (Hurşit Matbaası 1913: 22-24) Lügatin ikinci kısmı diyebileceğimiz kısım, birinci kısımdan düzen ve mantık bakımından farklılık göstermektedir. Bu bakımdan lügatin ikinci kısmının daha çok konuşma kılavuzu içeriği ve mantığını takip ettiğini söyleyebiliriz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi lügatin her bir sayfası iki sütuna ayrılmış olup sağ tarafta Türkçe kelime ve onun karşısında sol tarafta da herhangi bir açıklama yapılmaksızın sadece kelimenin Bulgarca karşılığı tek kelime olacak şekilde verilmiştir. Alfabetik sırayla verilen harflerin altında yer alan kelimelerin düzeninde ise alfabetik sıraya pek uyulmamıştır. Örneğin Osmanlı Türkçesinde “elif ʾ” ve “vav و” ile başlayan *üzüm* kelimesi “elif ʾ” ve “nun ن” ile başlayan *incir* kelimesinden önce yazılmıştır. Nitekim *incir* kelimesi de “elif ʾ” ve “lam ل” ile başlayan *eldiven* sözcüğünden önce yazılmıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 2) Her bir Arap harfine birer satır ayrılmıştır. Bundan dolayı lügatin herhangi bir sayfasındaki düzen, harflere ayrılmış satır düzenine göre değişmektedir. Genelde herhangi bir harf başlığı verilmeyen sayfada 15 Türkçe kelime ve Bulgarca karşılığı yer almaktadır. Lügatin herhangi bir sayfasında tek harf gösterilmişse, o sayfadaki kelime sayısı 14’e, 2 harf gösterilmişse 13’e ve 3 harf gösterilmişse 12’ye düşmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 3, 5, 11, 12 vd.) Lügatte en fazla Osmanlıca kelime, “elif ʾ” harfinin altında yazılmıştır. Burada toplam 49 sözcük vardır. Ancak bunlardan 19’u “medli elif ʾ” ile başlayan kelimelerdir. Bunlar arasında sadece 12’sinde “medli elif ʾ” baş harf olarak kullanılmıştır, diğer 7’si sadece “elif ʾ”le yazılmıştır. Bir lügat olarak hazırlanan bu eserde harflerin alfabetik sıraya göre yazılması beklenirdi. Bu bakımdan baş harfi “medli elif ʾ” olan kelimeler, “elif ʾ”le başlayan kelimelerden önce yazılmalıydı. Ayrıca bir lügatte “medli elif ʾ”le yazılan bütün kelimeler arasında farklı yazılışlar olmamasına dikkat edilmeliydi. Bu kurala uyulmadığı takdirde de kelimelerin tamamı “elif ʾ”le yazılmalıydı. Ancak lügatte böyle bir kuralın tespit edilmediğini ve belli bir birlik olmadığını ifade etmek gerekir. Nitekim farklı uygulamalarla karşı karşıyayız. Bazen kelime “medli elif ʾ”le bazen de “elif ʾ”le kayda geçmiştir. Lügatte “medli elif ʾ” kullanılması gereken ancak kullanılmayan kelimeler arasında *arpa suyu*, *anahtar*, *Ah*, *ana*, *ağaç*, *akşam*, *aşağı* sözcüklerini sayabiliriz. (Hurşit Matbaası 1913: 2-4) “Medli elif ʾ” ile kurallı yazılmış kelimeler arasında ise *armud*, *at*, *ayna*, *adem*, *ateş*, *altun*, *ay*, *ağız*, *ayak*, *ay*, *acı*, *az* gibi kelimeler yer almaktadır. (Hurşit Matbaası 1913: 2-5) “Elif ʾ”le başlayan kelimelerin sıralamasında ke-

limenin “medli elif ل”le mi yoksa sadece “elif ل”le mi başladığına pek dikkat edilmediğini de belirtmek gerekir. Kelimelerin harflere göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Lügatte yer alan Türkçe kelimelerin harflere göre dağılımı

	Harf	Kelime sayısı
1	Elif ل	49
2	Pe پ	28
3	Te ت	22
4	Tı ط	14
5	Sad ص	14
6	Be ب	13
7	Re ر	8
8	Hı خ	7
9	Zad ض	7
10	Çim چ	6
11	Ha ح	6
12	Dal د	6
13	Kaf ق	6
14	Kef ك	6
15	Nun ن	6
16	Ye ی	6
17	Zel ذ	5
18	Ze ز	5
19	Sin س	5
20	Şin ش	5
21	Ayın ع	5
22	Gayın غ	5
23	Fe ف	5
24	Lâm ل	5
25	Mim م	5
26	Vav و	5
27	Ha-i resmiye ه	5
28	Peltek Se ث	4
29	Zı ظ	4
30	Cim ج	3
	30	270

Tablo 1’den anlaşıldığına göre lüğatin içeriğine dâhil edilen Türkçe kelimelerin harflere göre dağılımı incelendiğinde en fazla kelimenin “elif ل” alt başlığında bulunduğu görülecektir. Bu kelimelerin toplam sayısı 49’dur. “Elif ل” harfini “pe پ”, “te ت”, “tı ط”, “sad ص”, “be ب”, harfleri takip etmektedir. En az kelime “Cim ج” alt başlığı altında gösterilmiştir. Bu başlık altında toplam 3 kelime gösterilmiştir.

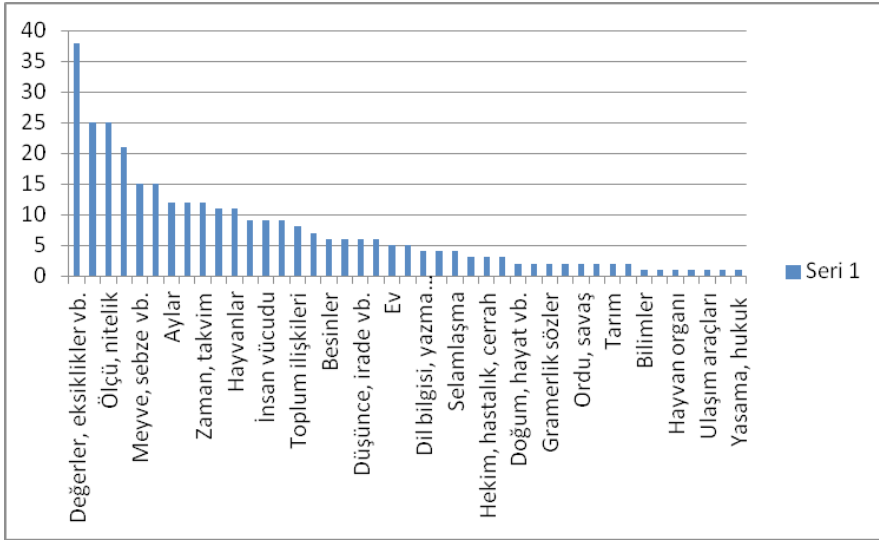
Lügatteki kelimeleri tematik olarak tasnif etmeden önce genel bir tanımlama yapmak gerekirse bunların büyük bir kısmının gündelik hayata ilişkin olduğunu söyleyebiliriz. Ağırlıklı olarak kelimelerin aile, akraba, giyim, yiyecek, içecek, hayvan, bitki isimleri ve gündelik hayatta kullanılan alet edevat başlıkları altında tasnif edilebildiği görülmektedir.⁵

Tablo 2: Lügatte yer alan Türkçe kelimeler ve Bulgarca karşılıklarının konulara göre tasnifi

Tematik Tasnif	Karşılaşma sıklığı
Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar	38
Rakamlar	25
Ölçü, nitelik	25
Eşya, alet vb.	21
Meyve, sebze, bitki	15
Ticaret, iş, para, maliye işleri	15
Aylar	12
Giyimler, süs, takı	12
Zaman, takvim	12
Dünya, gökyüzü, hava olayları	11
Hayvanlar	11
Evlilik, aile, akraba	9
İnsan vücudu	9
Madenler, mineraller, elementler	9
Toplum ilişkileri	8
Haftanın günleri	7
Besinler	6
Dinler, inançlar	6
Düşünce, irade, hareket, duygu	6
Tekstil, dokumacılık	6
Ev	5
Sık kullanılabilecek ilk karşılaşma ifadeleri	5
Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat	4
İstikamet, yer	4
Selamlaşma	4
Haberleşme-iletişim	3
Hekim, hastalık, cerrah	3
Tabiat, coğrafya, yeryüzü şekilleri	3
Doğum, hayat, hayatın çağları, ölüm	2
Eğitim, öğretim	2
Gramerlik sözler	2
İnşaat, mimari eserler	2
Ordu, savaş	2
Renkler	2
Tarım	2
Toplum, hükümet	2

Bilimler	1
Güzel sanatlar	1
Hayvan organı	1
Şehir	1
Ulaşım araçları	1
Vücudun duyuları, beş duyu	1
Yasama, hukuk	1

Grafik 1: Lügatte yer alan Türkçe kelimeler ve onların Bulgarca karşılıklarının temalara göre tasnif oranı

Lügatin kullanım amacı düşünüldüğünde Türkçe ve Bulgarcanın dil bilgisi özelliklerine ilişkin açıklamalara yer verilmemesinin nedenini anlamak mümkündür. Zira tıpkı *Lügat-ı Bulgarî* gibi 1913 yılında basılan bu Türkçe-Bulgarca lügat de gündelik hayatın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik küçük bir sözlük veya konuşma kılavuzu niteliğindedir. (Gürsu 2013a: 5)

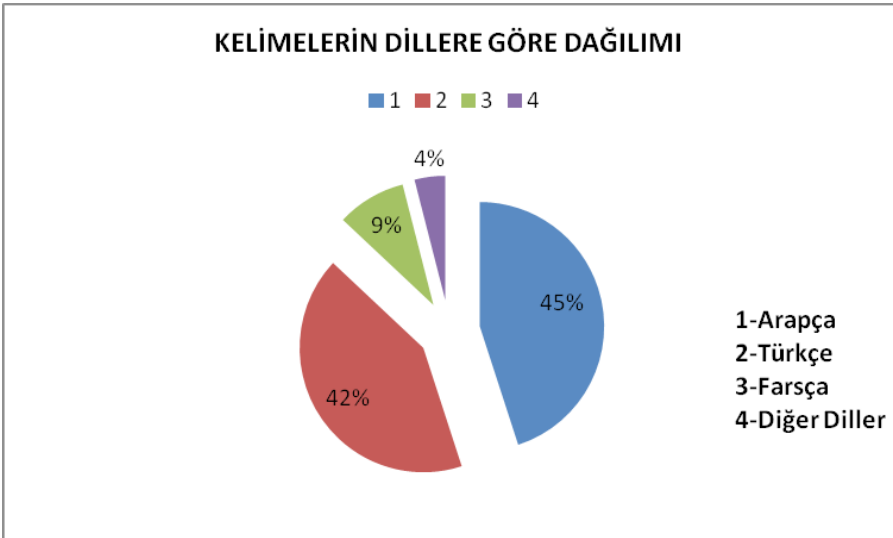
2. Lügatteki Türkçe Kelimelerin İmlası

Lügatteki Türkçe kelimeler, genelde Arap harfleriyle yazılan Türkçenin imlasına uygun yazılmıştır. Ancak zaman zaman bu imla kurallarına uyulmadığı da dikkat çekmektedir. Örneğin *burun* kelimesi “be-vav-re-nun” (بورن) yazılması gerekirken “be-re-vav-nun” (برون) şeklinde yazılmıştır. Şemseddin Sami, bu tarzdaki yazılışın “galat-ı fahiş” olduğunu belirtmektedir. (Şemseddin Sami 1317: 310) Aynı şekilde *peçete* ile aynı satırda verilen *havlu* kelimesi “ha-vav-lam-ye” (حولى) şeklinde yazılmıştır. Şemseddin Sami, bu kelimenin yazılışını “hı-vav-lam-ye” (خولى) olarak göstermiştir. (Şemseddin Sami 1317:

571) *Çizme* kelimesi “çim-ye-ze-mim-ha-i resmiye” (چیزمه) şeklinde yazılması gerekirken “çim-ze-mim-ha-i resmiye” (چزمه) şeklinde kaydedilmiştir. (Şemsettin Sami 1317: 526) *Mum* kelimesi ise “mu” (مو) şeklinde sondaki “mim-م” olmaksızın yazılmıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 19)

Lügatte Bulgarca karşılığı aranılan Türkçe kelimelerin alıntılıandıkları dillere göre dağılımına⁶ baktığımız zaman Arapça kökenli kelimelerin ağırlıkta olduğunu ve bunların oranının toplam kelime sayısının %45’ini, Türkçe kökenli kelimelerin ise %42’sini oluşturduğu görülmektedir. Farsça ve diğer dillerden gelen kelimelerin oranı ise yaklaşık %9 ve %4’dür.

Grafik 2

3. Lügatteki Bulgarca Kelimelerin İmlası

Lügatteki Bulgarca kelimeler, Bulgarca imla kurallarına uygun olarak Arap harflerinin el verdiği ölçüde fonetik olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Zaten Bulgarca, Türkçede olduğu gibi duyulduğu şekilde yazılan ve okunan bir dildir. Ancak bazı yazılışlar, sözlüğü hazırlayanın konuşma Bulgarcasını bildiği ancak yazılı Bulgarcaya vâkıf olmadığı ve bazı kelimeleri duyduğu gibi yazmayı tercih ettiğini göstermektedir. Buna örnek olarak “hazır- cevap” manasındaki *gotof otgovor* (غوتوف اوتغووور) / *zomov omzovop* (غوتوو اوتغووور) deyişindeki *gotof* kelimesinin sonu yazılı Bulgarçada *gotov* biçiminde “v” harfiyle yazılması, ancak telaffuz edilirken “f” şeklinde söylenmesi gösterilebilir. (Hurşit Matbaası 1913: 10) Aynı şekilde “dün” manasındaki *vçera* kelimesi, “vav-و” ile yazılması gerekirken “fe-ف” ile yazılmış ve konuşma dilinde telaffuz edildiği gibi “fçera” (فچەرا) olarak kaydedilmiştir. Yazılı versiyon-

daki “v”nin “f” şeklinde duyulup yazılmasına diğer örnekler olarak *lübov/lübof*, *çesnovluk/çesnofluk*, *vtornik/ftornik* kelimelerini söyleyebiliriz. Bunun dışında yazılı-sözlü farkıyla t-d (*slatko-sladko/слатко-сладко*), d-t (*jenidba-jenitba/женидба-женитба*), z-s değişmesi (*vızpitanije-vıspitanije*) gibi ses değişimleri gözlemlenmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 4, 9, 11, 14, 16)

Yazılı stilde gördüğümüz yukarıdaki ses değişimleri konuşma dilinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı lügati hazırlayanların kelimeleri konuşma Bulgarcasında duydukları şekliyle kaydettiklerini söyleyebiliriz. Bu olguya yine sözlü dilde algılandıkları şekliyle kaydedilen, ancak yazılı Bulgarcada farklı yazılan kelimeler de örnek teşkil etmektedir. Döneminde *miasyats/миасяц* şeklinde olan kelimenin lügatte *mesis/месис* (مهسيس) şeklinde yazılması bu türden bir örnektir. Bunun dışında *rakavitsa/ракавица* olması gereken kelime *rekavitsa/рекавица* yazılmıştır. Aslında bu kelime hem ilk hecede hem de sonunda “a” ve “e” okunabilen “ha-i resmiye-” ile yazılmıştır. Ancak lügatte bu harfin kelime ortasında okunma teamülü “e”, kelime sonunda ise “a” ve “e” olduğu için eldiven anlamına gelen bu kelime *rekavitsa* (رەقاویتسه) şeklinde transkribe edilmiştir. Kelime ortasında “e” sesini ha-i resmiye ile veren yazılışlar için *daleç/далеч* (دالەچ), *jrebets/жребетс* (ژرەبتس), *çelovek/человек* (چەلووک) kelimelerini de gösterebiliriz. Yine muhtemelen duymadan kaynaklanan bir başka yanlış yazım *koneits* (قونەنتس) kelimesinde görülmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 4) Bu kelime *konets/конец* şeklinde olmalıdır. Aynı durum “ustura” manasındaki *brısnaç/бръснач* kelimesinde de görülmektedir. Bu kelime lügatte *brısnaç/бръснадж* (брснај) şeklinde yazılmıştır. Pire manasındaki *bılha/бълха* kelimesi de yine *bılha/бълха* (بیحلا) olarak yanlış yazılmıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 2-7)

Muhtemelen yine sözlü kullanımın etkisiyle tarih manasındaki *istoriya/история* kelimesi de *storia/стория* şeklinde “i” sesini gösteren bir harf olmaksızın yazılmıştır. Aslında burada ilk sesin düşmesi olayı gözlemlenmektedir. Benzer bir durum yani ilk sesin düşmesi olayı “dul kadın” manasındaki *vdovitsa* kelimesinde de görülmektedir. Bu kelime *vdovitsa/вдовица* şeklinde yazılması gerekirken *dovitsa/довица* (دوویتسا) şeklinde eksik yazılmıştır. Lügatte son sesin düşerek yanlış imlanın görüldüğü kelimeler de bulunmaktadır. “Yağmur” manasındaki *dıjd/дъжд* kelimesi, *dıj/дъж* (دیژ) şeklinde eksik yazılmıştır. Yine “tehlike” manasındaki *opasnost/opasnost* kelimesi, *opanos/opasnos* şeklinde sondaki “t” sesini gösteren bir harf olmaksızın verilmiştir. (Hurşit Matbaası 1913: 18, 21)

Dönemin yazılı Bulgarcasındaki bazı kelimelerdeki -ie/-ие son eki günümüz Bulgarcasında –e son ekine dönüşmüştür. Lügatteki imlada bu kelimeler dönemin Bulgarcasına uygun olarak kaydedilmiştir. Bu duruma örnek olarak “ödeme” manasındaki *plaştanie/плащание* (bugün *plaştane/плащане*), “ver-

me” manasındaki *davanie/давание* (bugün *davane/даване*), “haset” manasındaki *zavijdanie/завиждане* (bugün *zavijdane/завиждане*), “sayma” manasındaki *broenie/броение* (bugün *broene/броене*) kelimelerini gösterebiliriz. (Hurşit Matbaası 1913: 8, 9, 11, 15)

Lügatte bazı Bulgarca kelimeler, dönemin Bulgarca imlasına göre değil, günümüz Bulgarcasına uygun olarak verilmiştir. Bu kelimeler arasında yer alan “uzun” manasındaki kelime dönemin Bulgarcasına uygun olarak *dligo/длъго* şeklinde yazılması gerekirken günümüz Bulgarcasına uygun olarak *dilgo/дълго* şeklinde yazılmıştır. Benzer bir durum “ağaç” manasındaki *dirvo/дрво* kelimesi için de geçerlidir. Dönemin Bulgarcasında bu kelime *drivo/дрво* şeklinde iken günümüz Bulgarcasına uygun olarak *dirvo/дрво* şeklinde yazılmıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 3, 4) Bu durum sözlü Bulgarcadan kaynaklandığı gibi Türkçede iki sessizin seslendirilmesi zorluğundan da kaynaklanıyor olabilir.

Lügatte bazı uyumsuzluklar dikkat çekmektedir. Bunlar kelimelerin tekil-çoğul veya erillik-dişillik durumuyla alakalı olduğu gibi manalarıyla da ilgili olabilmektedir. Örneğin “armud” manasındaki *kruşa/круша* kelimesi tekil hâliyle değil, çoğul olarak *kruşi/круши* şeklinde verilmiştir. Benzer bir durumu “incir” manasına gelen ve tekili *smokinya/смокиня* olan kelimenin çoğul olarak *smokini/смокини* olarak kaydedilmesinde de gözlemlemekteyiz. Bulgarcada tekili *sliva/слива* olan “erik” kelimesi de çoğul olarak *slivi/сливи* şeklinde lügatte yerini almıştır. Bir diğer kelime *ceviz* anlamına gelen *oreh* kelimesi de çoğul olarak *orehi/opexu* şeklinde kaydedilmiştir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 4, 10) Aslında buraya kadar bahsedilen kelimelerin ortak bir yönü vardır. *Armut, incir, erik, ceviz* gibi sözcükler bir meyveyi işaret etmektedirler. Kanaatimizce bu sebepten dolayı meyve ismi olan kelimelerin Bulgarcadaki karşılığını çoğul olarak vermeyi tercih ettikleri sonucuna varabiliriz.

Türkçe kelimelerle Bulgarca karşılığı olan kelimeler arasındaki anlam uyuşmazlığına dair önemli bir örnek, “meydana çıkma, görünme, oluşma” anlamlarında olan *zuhūr* kelimesinin karşılığı olarak verilen *zalavaniye* kelimesidir. Çünkü *zalavaniye* kelimesi “yakalama” anlamındadır. (Hurşit Matbaası 1913: 17) Bu kelimenin Bulgarca doğru telaffuz ve yazılışı *zalavyaniye/zalavyanie* şeklindedir. (Parlatır 2006: 1881; Gerov 1897: 84) *Zuhūr* ve *zalavyaniye/zalavyanie* kelimeleri anlamca birbirinin karşılığı değildir. “Felaketin” karşılığı olarak verilen *opasnos (t) /опаснос (m)* kelimesi arasında da anlam itibarıyla uyuşmazlık söz konusudur. (Hurşit Matbaası 1913: 18) “Felaket” kelimesi “kötülük, bela, bahtsızlık” manasında olup Bulgarca karşılığının *beda/беда, katastrofa/катастрофа* gibi kelimeler olması gerekirdi. (Parlatır 2006: 446; Dimitrova 2004: 123) Oysa *opasnos (t) /опаснос (m)* kelimesini karşılayan asıl kelime *tehlikedir*. (Dimitrova 2004: 368) *Şābit* kelimesi de

karşılığı olarak gösterilen *utvirdeniye* kelimesi ile anlamsal olarak örtüşmemektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 9) *Şābit* kelimesi yerinde “duran, hareketsiz, kesinleşmiş, ispat” edilmiş anlamında iken Bulgarcadaki *utvirdeniye* kelimesi *teyyid* sözcüğünün karşılığıdır. (Hurşit Matbaası 1913: 4, 7, 10; Tilkov 1896-1897: 122)

Lügatte Bulgarca kelimelerin yazılışında dikkat çeken bir başka özellik, kelimenin başında yer alan “o, u” sesini vermek için elif-vav/و değil de ayın-vav/عو ikilisinin tercih edilmiş olmasıdır. Buna örnek olarak “ağız” manasındaki *usta/ycma* (عستا), “ceviz” manasındaki *orehi/opexu* (عورحى) ve “pirinç”in karşılığı olan *oriz/opuz* (عوريز) kelimelerini gösterebiliriz. (Hurşit Matbaası 1913: 4, 7, 10)

Lügatteki Osmanlı Türkçesi kelimelere karşılık olarak verilen Bulgarca kelimelerinin yazılışı dönemin Bulgarcası ile günümüz Bulgarcasını karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Özellikle telaffuz değişikliklerinin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin “beyaz” manasındaki *belo/belo* kelimesinde yer alan “-e-” sesi günümüz Bulgarcasında “-ya-” sesine dönüşmüş ve bugün *byalo/бяло* şeklini almıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 6) Benzer durum “dünya” anlamındaki *svet/cvet* ve “günah” manasındaki *greh/çrex* kelimeleri için de geçerlidir. (Hurşit Matbaası 1913: 12) Bu kelimeler bugünkü Bulgarcada sırasıyla *gryah/грях, svyat/свят* şeklini almışlardır.

4. Türkçe ve Bulgarca kelimelerde ortak imla ve söyleniş

Bazı kelimelerin Osmanlıca alfabeyle hem Türkçe hem de Bulgarcada ortak imlaya sahip olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Arapçadan gelen *kibrit* kelimesi hem Türkçede hem de Bulgarcada aynı yazılmakta ve telaffuz edilmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 19) Bununla beraber aynı yazılışa sahip ancak Türkçe ve Bulgarca söylenişleri farklı olan kelimeler de vardır. Buna örnek olarak Türkçedeki *baston* kelimesinin karşılığı olan *bastun* kelimesinin Arap harfleriyle yazılan Türkçede aynı şekilde yazılmasını gösterebiliriz. (Hurşit Matbaası 1913: 5) “Poğaç”ın karşılığı *pogaça* kelimesi de Arap alfabesiyle aynı şekilde yazılmakta, ancak Bulgarcada “ğ” sesinin olmamasından dolayı “g” şeklinde okunmakta ve telaffuz edilmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 8) *Dükkân* kelimesi de her iki dilde aynı şekilde yazılmaktadır. Ancak bu kelimenin Türkçede ayrı Bulgarcada ayrı telaffuzu söz konusudur. Türkçede *dükkan* iken Bulgarcada *dükân*’dır. (Hurşit Matbaası 1913: 11; Dimitrova 2004: 95) *Sabun* kelimesi Bulgarcada *sapun* şeklindedir. (Hurşit Matbaası 1913: 14) Bunun dışında *bakır, patlıcan, patent, paça, pardesü, pazarlık, paket, pantolon, perde, şişe, lamba* kelimeleri de hem Türkçede hem Bulgarcada aynı tarzda yazılıp aynı şekilde telaffuz edilmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 5-14) *Palto* kelimesinin ise hem Türkçede hem de Bulgarcada aynı şekilde telaffuz

edildiğini ancak Türkçede “te ت” Bulgarcada ise “tı (t) -ط” harfiyle yazıldığını görmekteyiz. *Polıçe* kelimesi ise, her ne kadar Türkçe ve Bulgarcada aynı harflerle yazılmış olsa da dönemin ve günümüz Bulgarcasında *politsa* şeklindedir. (Hurşit Matbaası 1913: 7-8; Gerov 1901: 148)

5. Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat, Türkçe konuşan Osmanlı esirlerinin ihtiyacına cevap vermiş midir?

Lügatin içinde yer alacak Türkçe kelimeler nasıl belirlendi? Lügati hazırlayanların önünde bir örnek var mıydı? Bu ve buna benzer sorulara metinden hareketle cevap vermek mümkün gözükmemektedir. Diğer taraftan Lügatin içeriğinde yer alan Türkçe ve onların karşılığı olan Bulgarca kelimelerin Osmanlı esirlerinin ihtiyaçlarına cevap verip vermediği sorusu üzerinde duracak olursak oldukça fazla eksikliğini söyleyebiliriz.

Tematik tasnifte yer alan “insan vücudu” alt başlığı tamamlanmamış durumdadır. Örneğin *el, ayak, ağız, burun, baş, bıyık, parmak, tırnak ve vücut* gibi kelimelere lügatte yer verilirken *yüz, kulak, avuç, kol, göğüs, sırt, omuz, boyun* gibi insan vücudunun diğer kısımları yer almamıştır. Besinler alt başlığında temel gıda olarak *ekmek* kelimesinin doğal olarak yer alması gerektiği düşünülür, ancak *ekmek* kelimesine yer verilmemiştir. Bununla beraber Bulgarcası *pogaça* olarak telaffuz edilen *poğaç* kelimesinin ekmeğin bir türevi olarak düşünülmüş olması ihtimali vardır. Bundan dolayı muhtemelen *ekmek* kelimesine yer verilmemiştir. Ayrıca besinler arasında *et* kelimesine de yer verilmediğini gözlemlemekteyiz.

Hayvanlar arasında esirler açısından önemli olabilecek *pire* ve *sıçan* gibi kelimelerin yanı sıra *tavuk, at, öküz, ördek, horoz, ayı* gibi hayvanların isimleri de verilmiştir. Ancak Bulgaristan’da yaygın olan ve eti çok tüketilen ve aynı zamanda hakaret olarak da kullanılabilen *domuz* kelimesine yer verilmemesi şaşırtıcıdır. Çünkü Bulgarlara esir düşen Osmanlı askerleri domuz eti tüketmeyen Müslüman askerlerden oluşmaktaydı. Oysa Müslüman esirler açısından haram olabilecek başka bir madde olan *şarap* kelimesinin lügate girdiği dikkat çekmektedir. Bunun dışında *tatlı* kelimesi esirler açısından önemli olduğu düşünülürken *tuz* ve *tuzlu* kelimeleri unutulmuştur. Esirler açısından önemli olabileceğini düşündüğümüz *arzuhal, arzu, dilekçe, talep* gibi kelimelere yer verilmemiştir. Muhtemelen “isteyen, arzu, istek” manasındaki *hâh* kelimesinin taleplerle ilgili konularda yeterli olabileceği düşünülmüştür. *Savunma, müdafaa, korunma* gibi kelimeler lügatin içeriğine dâhil edilmiştir. Fakat esirlerin maruz kalmış olabileceği *vurma (darb), dayak (tayak), def etme (zebb) ve kayıp (zarar, ziyan)* gibi sözcüklerin lügatte yer alması dikkat çekicidir. Bununla beraber esirlerin işine ne açıdan yarayacağı konusunda yorumlanması güç kelimelere de lügatte yer verildiğini belirtmek gerekir. Bu

kelimeler arasında *patent*, *ipek*, *çiçek*, *zināb* (*kuyruk*), *sāhiri* sayabiliriz. *Cami*, *mescit* gibi Müslüman ibadet ve inancını ilgilendiren kelimeler yoktur. Ancak Müslümanların ibadet ve inancı ile ilgili *Ah* [*Allah*] (*Celle*, *Celālehu*), *Rabb*, *zenb*, *Nebī*, *Vā'iz* gibi kelimeler dikkat çekmektedir. Hristiyanlıkla ilgili ise *papas* ve *kilise* sözcüklerinin yine lügate dâhil edildiği görülmektedir. (Hurşit Matbaası 1913: 2, 6, 12, 19, 20) Bulgarlara esir düşen Osmanlı tebaası esirlerin Müslüman olduğunu düşünürsek İslamiyetle ilgili sözcüklerin yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Dikkat çekici diğer bir nokta da fiil türünden sözcüklerinin lügate dâhil edilmemesidir. Onların yerine fiilimsiler tercih edilmiştir. Bu lüğatin önemli bir eksikliğidir, çünkü Bulgarcada cümlelerin temel ögesi yüklemdir. Dolayısıyla esirlerin lügatte cümle kurabilecekleri yüklem olabilecek türünden bir kelimeleri yoktur. Bu da belki iletişimi zorlayabilecek bir durum oluşturmuştur.

Lügatte geçen *ruhne* kelimesi, mevcut Türkçe sözlüklerde, Arapça-Türkçe veya Farsça-Türkçe sözlüklerde bulunamamıştır. (Hurşit Matbaası 1913: 13) Bulgarca karşılığına bakılacak olursa burada pencere anlamındaki *prozorets/prozopeu* kelimesi verilmiştir. Sözlükleri taradığımız zaman Farsça kökenli *rahne* ya da *rehne* kelimesine rastlıyoruz. (Kanar 2009: 2769; Şükûn 1984: 1001; Amid 1381: 1036) Bu kelime “gedik, delik” manasındadır. *Ruhne* kelimesinin, meydana gelen ses değişimi neticesinde Farsça kökenli *rahne* ya da *rehne* kelimesinin yerel söylenişi olduğunu düşünmekteyiz. Bulgarcası “aşk” manasına gelen *lyubof* kelimesinin karşılığı olarak verilen *habāb* kelimesi de lügatlerde bulunamamıştır. Muhtemelen burada *āhbāb* (dostlar, sevdikler) kelimesindeki “a” sesi düşmüş veya *habīb* (sevgili) kelimesindeki “i” sesi “ye” yerine “elif”le gösterilmiştir. (Kanar 2009: 121, 1133) Hem *āhbāb* hem *habīb* kelimesi Bulgarcada “aşk, sevgi, seveda” manasına gelen *lyubof* kelimesini karşılamamaktadır. (Parlatır 2006: 112; Tilkov 1897: 365) Lügatte parantez içinde gösterilen *muḥabbet* kelimesi Bulgarca karşılığı ile anlam olarak uyumsuzdur.

6- Sonuç

1913 yılında Filibe’de basılmış bu 24 sahifelik Türkçe-Bulgarca lügat esir düşmüş Osmanlı tebaası Türk askerlerinin ihtiyacına cevap vermek üzere hazırlanmıştır. Lügat her sayfada ikili sütun sistemi ile Osmanlıca alfabeyle göre alfabetik sıra takip edilerek düzenlenmiştir. Dolayısıyla lüğatin hedef kitlesi düşünüldüğünde içeriğinde kurulmuş basit düzenin kolay ve hızlı kullanımı amaçladığını söyleyebiliriz. Ancak bazı harflerle başlayan kelimeler, lügatte ağırlık kazanmıştır. Özellikle *elif*, *pe*, *te*, *se*, *ti*, *sad*, *be* gibi harflerle başlayan kelimeler ağırlıktadır. Böyle bir seçim, harfler açısından kelimelerin dengeli bir şekilde dağılımının gözetilmediğini göstermiştir. Ayrıca kelimelerin eti-

molojik kökeni bakımından da dengeli bir dağılıma dikkat edilmediği anlaşılmaktadır. Çünkü Arapça kelimeler çoğunluktadır. Onları Türkçe kökenli kelimeler takip etmektedir. Farsça ve diğer dillerden gelen kelimelerin oranı oldukça azdır. Lügati hazırlayanların, Arap harfleriyle yazılan dönemin Türkçesinin imla kurallarına uyduklarını ve hatta Arapça kelimelerin ağırlığı düşünülürse oldukça iyi seviyede yazılı Osmanlı Türkçesine vâkıf olduklarını belirtmek gerekir. Arap harfleriyle yazılmış Türkçe kelimelerden sadece dördünde imla hatası görülmektedir. Bulgarca kelimelerin imlasında da lügati hazırlayanın tutarlılık gösterdiğini söyleyebiliriz. Ancak burada vurgulamamız gereken nokta, Bulgarca kelimelerin imlasında konuşma Bulgarcasının esas alındığıdır. Bulgarca kelimelerin yazılışı, dönemin Bulgarcasına ışık tutmakla beraber daha sonra günümüz Bulgarcasında görülen ses değişimlerine de işaret etmektedir. Bulgarca imlasında görülen ses düşmesi, değişimleri aslında kelimeyi anlaşılmasız kılmamaktadır ve lüğatin hedef kitlesi düşünülürse önemsiz derecededir. Lügat, ortak imlaya sahip Türkçe ve Bulgarca kelimelere de yer vermektedir. Bu tür kelimeler, günlük hayatta yoğun olarak kullanılmakta ve ortak imla ve telaffuz sebebiyle kolayca hıfz edilebilmektedirler. Şüphesiz lüğatin içeriği gündelik hayata ve bazı acil durumlarda çözüm üretmeye yöneliktir. Ancak lüğatin esir düşen Türk askerlerinin Bulgarlarla iletişim kurmaları bakımından bütün ihtiyaçlarına cevap verecek seviyede olmadığını ifade etmek gerekir. Bununla beraber bazı durumlarda esirlerin kendilerini şu veya bu şekilde zorlanarak da olsa ifade etmeleri bakımından boşluğu doldurabilecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

7- Yayınlama İlkeleri

Çalışmamızın konusunu oluşturan *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*'in çeviri yazımını da hazırlamış bulunmaktayız. Lüğatin içeriğini günümüz harflerine aktarılmasında metnin içeriğini altı sütunluk bir tablo olarak vermeyi tercih ettik. Birinci sütun, kelimelerin sayısını tespit etmeye yönelik ve bizim ilave ettiğimiz sayı sütunudur. İkinci sütun, lügatteki metin içeriğine sadık kalınarak Türkçe kelimelerin ve üçüncü sütunda da Bulgarca kelimelerin yazı çevirimine yer verilmiştir.

Dördüncü sütunu yine kendimiz ilave ederek Bulgarca kelimenin Kiril alfabesiyle yazılışına ayırdık. Burada Arap harflerin Kiril alfabesi ile birebir çeviri yazımına dikkat ettik. Örneğin Bulgarcada mevcut ve tek bir sessizi ifade eden, ancak Türkçede ikili ünsüz olan ve ts olarak telaffuz edilebilen “ц” ünsüzünü Osmanlı Türkçesi ile “ts/تس” olarak verilmesine dikkat ederek biz de Kiril alfabesi çeviri yazımında ts/тс şeklinde gösterdik. *Prozorets* kelimesinin Bulgarcadaki doğru yazılışı *npozopec* şeklindedir, ancak Arap harfleriyle bu kelimenin *پروزورتس* şeklinde yazılmasından dolayı Kiril alfabesindeki çeviri yazımını da *npozopemc* olarak verdik. “ц” ünsüzü de Türkçede ikili

ünsüz ifade ederek “ş” sesini vermektedir. Bu durumda da Arap harfleriyle yazılmış Bulgarca kelime, Kiril alfabesiyle çeviri yazımı yapılırken şt/шт şeklinde gösterilmiştir. Örneğin *posta* anlamındaki *nouça* kelimesi Kiril alfabesiyle olan çeviri yazımında *nouma* (*pošta*) şeklinde gösterilmiştir.

Kendimizin ilave ettiği beşinci sütunda Türkçe kelimeyle Bulgarca karşılığının lügatte yer aldığı sayfa numarası verilmiştir. Son olarak yine bizim oluşturduğumuz altıncı sütunda ise, kelimelerin tematik tasnifine yer verilmiştir. Ayrıca bazı Bulgarca kelimelerin 1900’lerdeki şekliyle günümüzdeki yazılış ve telaffuzunda farklılıklar varsa, sonnotta gösterilmiştir. Eserin orijinal metni de ekte verilmiştir.

Atatürk Kitaplığı İBB Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu

K. 6591

Türkçe-Bulgarca Muhtaşar Lügat

Bulgaristan’da bulunan üserā-i ‘osmāniyeye nācizāne hıdmet maşsadiyla bazı levāzım-ı mu‘āmeleriniñ eşāmilerini kolayca añlatabilmeleri huşusunda yirmi dört şahıfeden ‘ibāret (Türkçe-Bulgarca) muhtaşar lügatdır.

Filibe’de “Hurşid” Maṭba‘asınıñ yadigârı.

1913-1329

Filibe’de “Hurşid” Maṭba‘asında ṭab‘ olunmuşdur.

	Türkçe	Bulgarca	Sayfa	Kiril alfabesi ile yazılışı	Tematik Tasnif
	elif		2		
1	erik	slivi	2	сливи	Meyve, sebze, bitki
2	üzüm	ğrozde	2	грозде	Meyve, sebze, bitki
3	incir	smokini	2	смокини	Meyve, sebze, bitki
4	arpaşuyu	içemikova voda	2	ичемикова вода ⁷	Besinler
5	ustura	br (ı) snac	2	бр (ъ) снадж ⁸	Eşya, alet vb.
6	iğne	iğla	2	игла	Tekstil, dokumacılık
7	iplik	ķoneits	2	конеиц ⁹	Tekstil, dokumacılık
8	ipek	ķoprina	2	коприна	Tekstil, dokumacılık
9	ip	vije	2	въже	Tekstil, dokumacılık
10	eldiven	rekavitsa	2	рекавитса ¹⁰	Giyimler, süs, takı
11	eñser	peron ¹¹	2	перон	Eşya, alet vb.
12	anahtar	ķlüç	2	ключ	Ev
13	ah [allah] (celle, celālehu)	boğ	2	бог	Dinler, inançlar
14	ana	mayķa	2	майка	Evlilik, aile, akraba
15	evlād	sinķo	3	синко	Evlilik, aile, akraba
16	efendi	ğospodin	3	господин	Toplum ilişkileri
17	uşaķ	sluģa	3	слуга	Toplum ilişkileri

18	ortak	şadrujnik	3	садружник ¹²	Ticaret, iş, para, maliye işleri
19	orman	ğora	3	гора	Tabiat, coğrafya, yeryüzü şekilleri
20	ağaç	dırvo ¹³	3	дърво	Meyve, sebze, bitki
21	inek	krava	3	крава	Hayvanlar
22	öküz	vol	3	вол	Hayvanlar
23	ördek	patka	3	патка	Hayvanlar
24	el	rıka	3	ръка	İnsan vücudu
25	ilk gün	ırvı den	3	първи ден	Zaman, takvim
26	öbür gün	druđi den	3	други ден	Zaman, takvim
27	öylen	obed	3	обед ¹⁴	Zaman, takvim
28	ağşam	veçer	3	вечер	Zaman, takvim
29	erken	rano	3	рано	Zaman, takvim
30	ihtiyâr	Star	4	стар	Doğum, hayat, hayatın çağları, ölüm
31	aşağı	dolu	4	долу	İstikamet, yer
32	içeri	vıytre	4	въйтре ¹⁵	İstikamet, yer
33	uzun	dılgo	4	дълго ¹⁶	Ölçü, nitelik
34	ince	ıınko	4	тънко	Ölçü, nitelik
35	orada	tam	4	там	İstikamet, yer
36	uzak	daleç	4	далеч	Ölçü, nitelik
37	armud	kruşi	4	круши	Meyve, sebze, bitki
38	at	jrebets ve at	4	жеребец, ат	Hayvanlar
39	ayna	ogledalo	4	огледало	Eşya, alet vb.
40	âdem	çelovek	4	человек ¹⁷	Evlilik, aile, akraba
41	ateş, od	oğın ve oğın ¹⁸	4	огън	Madenler, mineraller, elementler
42	altun	zlato	4	злато	Madenler, mineraller, elementler
43	ayı	meçka	4	мечка	Hayvanlar
44	ağız	ıusta	4	уста	İnsan vücudu
45	ayak	kraška	5	крака	İnsan vücudu
46	ay	mesis	5	месис ¹⁹	Dünya, gökyüzü, hava olayları
47	acı	gorçivo	5	горчиво	Ölçü, nitelik
48	az	malıko	5	малко	Ölçü, nitelik
49	ev	kıřta	5	къща	Ev
	be		5		
50	biber	piper	5	пипер	Meyve, sebze, bitki
51	bez	platno	5	платно	Tekstil, dokumacılık
52	baston	bastun	5	бастун	Eşya, alet vb.
53	baba	başta	5	баща	Evlilik, aile, akraba

54	bakır	bakır	5	бакър	Madenler, mineraller, elementler
55	baş	glava	5	глава	İnsan vücudu
56	burun	noş	5	нос	İnsan vücudu
57	bıyık	mustak	5	мустак	İnsan vücudu
58	bugün	dneska	5	днеска	Zaman, takvim
59	beyāz	belo ²⁰	6	бело	Renkler
60	büyük	gol [y] amo	6	голямо ²¹	Ölçü, nitelik
61	boş	prazno	6	празно	Ölçü, nitelik
62	burada	tuğa	6	туға	İstikamet, yer
	pe		6		
63	papas	pop	6	поп	Dinler, inançlar
64	parmak	prist	6	пръст	İnsan vücudu
65	parağan	parağal	6	папагал	Hayvanlar
66	patata	kartof	6	картоф	Meyve, sebze, bitki
67	patlıcan	patlıcan ve sin patlıcan	6	патладжан и син патладжан	Meyve, sebze, bitki
68	patent	patent	6	патент	Ticaret, iş, para, maliye işleri
69	paça	paça	6	пача	Giyimler, süs, takı
70	pādişāh	çar	6	чар ²²	Toplum, hükümet
71	pardesü	pardesü	6	пардесю	Giyimler, süs, takı
72	para	pari	6	пари	Ticaret, iş, para, maliye işleri
73	pazarlık	pazarlık	7	пазарлък	Ticaret, iş, para, maliye işleri
74	pas, küf	rjda	7	ръжда	Madenler, mineraller, elementler
75	pāk	çisto	7	чисто	Ölçü, nitelik
76	paket	paket	7	пакет	Eşya, alet vb.
77	palto	palto	7	палто	Giyimler, süs, takı
78	pantolon	pantolon	7	панталон	Giyimler, süs, takı
79	peçete, havlu	kırpa	7	кърпа	Eşya, alet
80	perde	perde	7	перде	Tekstil, dokumacılık
81	peşin	napret	7	напрет ²³	Ticaret, iş, para, maliye işleri
82	peynir	sirine	7	сирине ²⁴	Besinler
83	pirinç	‘oriz	7	ориз	Besinler
84	pire	bıhla	7	бъхла ²⁵	Hayvanlar
85	pis	mrsno	7	мръсно	Ölçü, nitelik
86	posta	pošta	7	пошта ²⁶	Haberleşme-İletişim
87	puşula	razpiska	7	разписка	Ticaret, iş, para, maliye işleri
88	poğaçā	poğaçā	8	погача	Besinler

89	pül	marka	8	марка	Ticaret, iş, para, maliye işleri
90	poliçe	poliçe	8	поличе ²⁷	Ticaret, iş, para, maliye işleri
	te		8		
91	tâc	korona	8	корона	Giyimler, süs, takı
92	tarla	niva	8	нива	Tarım
93	tarîh	storia	8	сториа ²⁸	Bilimler
94	taze	presno	8	пресно ²⁹	Ölçü, nitelik
95	tām	točno	8	точно	Ölçü, nitelik
96	te'diye	plaştaniye	8	плащание ³⁰	Ticaret, iş, para, maliye işleri
97	te'ehhül	jenidba	8	женидба	Evlilik, aile, akraba
98	tebrîk	çestito	8	честито	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
99	tebdîl	izmeneniye	8	изменение ³¹	Ticaret, iş, para, maliye işleri
100	tepsi	siniye	8	синие	Eşya, alet vb.
101	tecrübe	opit	8	опит	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
102	taḥarrī	tırsaniye	9	търсание	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
103	taḥammül	tırpeniye	9	търпение	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
104	taḥta	dışka	9	дъска	Madenler, mineraller, elementler
105	tedrîs	davaniye na urok	9	давание ³² на урок	Eğitim, öğretim
106	terbiye	vıspitaniye	9	въспитание ³³	Eğitim, öğretim
107	tercümān	drağomanin	9	драгоманин	Meslekler
108	terzi	şivaç	9	шивач	Meslekler
109	terlik	çehli	9	чехли	Giyimler, süs, takı
110	tez, çabuğ	işkoro	9	скоро	Ölçü, nitelik
111	taqvīm	kalendar	9	календар	Zaman-Takvim
112	teşekkī	oplaquvaniye	9	оплакивание ³⁴	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
	peltek se		9		
113	şābit	utvirdeniye	9	утвърдение ³⁵	Yasama, hukuk
114	şār (intikām)	otmasteniye	9	отмъстение ³⁶	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
115	serā (toprak)	prist	9	пръст	Tarım
116	seyyib	dovitsa	10	довица ³⁷	Evlilik, aile, akraba

	çim		10		
117	cān	duşa	10	душа	Doğum, hayat, hayatın çağları, ölüm
118	ceviz	‘orehi	10	орехи	Meyve, sebze, bitki
119	ceyb, ceb	cob	10	джоб	Giyimler, süs, takı
	çim		10		
120	çatal	bonela	10	бонела ³⁸	Eşya, alet vb.
121	çorab	çorap	10	чорап	Giyimler, süs, takı
122	çizme	botuşi	10	ботуши	Giyimler, süs, takı
123	çocuk	momçe	10	момче	Evlilik, aile, akraba
124	çiçek	tsveti	10	цвети ³⁹	Meyve, sebze, bitki
125	çok	mnoĝo	10	много	Ölçü, nitelik
	ha		10		
126	hācet	nujda	10	нужда	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
127	hāzır-cevāb	ĝotof otĝovor	10	готоф ⁴⁰ отĝовор	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
128	hābāb (muḥabbet)	lūbof	11	любов	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
129	hūr	svobodno	11	свободно	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
130	ḥased	zavijdaniye	11	завиждание ⁴¹	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
131	ḥammām	banya	11	баня	İnşaat-mimari eserler
	hı		11		
132	ḥıyar	krastavitsa	11	краставица	Meyve, sebze, bitki
133	ḥorōs	petel	11	петел	Hayvanlar
134	ḥısım	nepriyatel	11	неприятел	Toplum ilişkileri
135	ḥafıf	leĝo	11	леко	Ölçü, nitelik
136	ḥalāş	spaseniye	11	спасение	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
137	ḥāh	işkaniye	11	искане	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
138	ḥayır, bā‘iş-ı menfā‘at	interes	11	интерес	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
	dal		11		
139	demir	jelezo	11	железо ⁴²	Madenler, mineraller, elementler
140	dükkān	dükān	11	дюкан ⁴³	Ticaret, iş, para, maliye işleri
141	deñiz	more	12	море	Tabiat, coğrafya, yeryüzü şekilleri

142	dünyā	svet	12	свет ⁴⁴	Dünya, gökyüzü, hava olayları
143	dün	fçera	12	фчера ⁴⁵	Zaman, takvim
144	dolu	pılno	12	пълно	Ölçü, nitelik
	zel		12		
145	zebb (def etmek)	maḥḳaniye	12	махкание ⁴⁶	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
146	zımār (nāmūs)	çest	12	чест	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
147	zenb (günāh)	ğreh	12	грех ⁴⁷	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
148	zevk	veseliye	12	веселие	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
149	zināb (kıyruk)	‘opaşka	12	опашка	Hayvan organı
	re		12		
150	rābıṭa	vırzaniye	12	вързание ⁴⁸	Toplum ilişkileri
151	rāzı	blagodarnost	12	благодарност ⁴⁹	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
152	rey	ğlas	12	глас	Düşünce, irade, hareket, duygu
153	rābb	ğospod	12	господ	Dinler, İnançlar
154	rütbe	slujba	13	служба	Ticaret, iş, para, maliye işleri
155	risāle	broşura	13	брошура	Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat
156	ruḥne?	prozorets	13	прозоретс ⁵⁰	Ev
157	rüyā	sın	13	сън	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
	ze		13		
158	zelzele	zemletseniye	13	землетръсение ⁵¹	Dünya, gökyüzü, hava olayları
159	zemīn	zemie	13	земие ⁵²	Dünya, gökyüzü, hava olayları
160	zindān	ṭımnıtsa	13	тъмнитса ⁵³	Toplum, hükümet
161	zenbıl	zenbil	13	зенбил	Eşya, alet vb.
162	ziyān	zağuba	13	загуба	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
	sin		13		
163	sāḥir	magösnik	13	магьосник	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
164	sebze	zarzavat	13	зарзават	Meyve, sebze, bitki

165	sirkat	krajba	13	кражба	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
166	silāh	orjiye	13	оръжие	Ordu, savaş
167	semā	nebe	14	небе	Dünya, gökyüzü, hava olayları
	şın		14		
168	şarāb	vino	14	вино	Besinler
169	şemsiye	çadır	14	чадър	Eşya, alet vb.
170	şīşe	şişe	14	шише	Eşya, alet vb.
171	şeytān	dyavol	14	дявол	Dinler, inançlar
172	şehr	grad	14	град	Şehir
	sad		14		
173	şābūn	şapun	14	сапун	Eşya, alet vb.
174	şabāh	utro	14	утро	Zaman, takvim
175	şāhib	stopanin	14	стопанин	Toplum ilişkileri
176	şādık	veren	14	верен	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
177	şarımşak	çesnofluğ	14	чесноф лук ⁵⁴	Meyve, sebze, bitki
178	şāğ	jivo	14	живо	Ölçü, nitelik
179	şāğır	ğluh	14	глух	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
180	şaymak	broyeniye	15	броение ⁵⁵	Ticaret, iş, para, maliye işleri
181	şedā	ğlaş	15	глас	Düşünce, irade, hareket, duygu
182	şıçan	mişka	15	мишка	Hayvanlar
183	şulh	mir	15	мир	Toplum ilişkileri
184	şu	voda	15	вода	Madenler, mineraller, elementler
185	şoğuk	studeno	15	студено	Ölçü, nitelik
186	şoğan	kromid	15	кромид ⁵⁶	Meyve, sebze, bitki
	zad		15		
187	zā' i	zağubeno	15	загубено	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
188	zārb	udraniye	15	удрание ⁵⁷	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
189	zāb'ıyye	strajar	15	стражар	Meslekler
190	zā' īf	slabo	15	слабо	Ölçü, nitelik
191	zārar	zağuba	15	загуба	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
192	ziyā	svetlina	15	светлина	Dünya, Gökyüzü, Hava Olayları
193	ziyāfet	ğul [y] ay	15	гуляй	Toplum ilişkileri

	tı		16		
194	ıatlı	slatko	16	слатко ⁵⁸	Vücutun duyuları, beş duyu
195	ıarğın	sırdit	16	сърдит	Ölçü, nitelik
196	ıaş	ıamık	16	камък	Madenler, mineraller
197	ıamla	ıapka	16	капка	Madenler, mineraller
198	ıakat	sila	16	сила	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
199	ıavan	ıavan	16	таван	Ev
200	ıava	ıigane	16	тигане ⁵⁹	Eşya, alet vb.
201	ıabya	ukrepleniye	16	укрепление	Ordu, savaş
202	ıavuk	ıokoşka	16	кокошка	Hayvanlar
203	ıabıb	doktor	16	доктор	Hekim, hastalık, cerrah
204	ıarak	ıgreben	16	гребен	Eşya, alet vb.
205	ıayak	boy	16	бой	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
206	ıırnak	nok [ı] ta	16	нокъта ⁶⁰	İnsan vücudu
207	ıağ	ıora	16	гора	Tabiat, coğrafya, Yeryüzü şekilleri
	Zı		17		
208	ıarf	plik	17	плик	Haberleşme, iletişim
209	ıann	misil	17	мисъл	Düşünce, irade, hareket, duyu
210	ıanın (mütteham)	osiden	17	осъден	Düşünce, irade, hareket, duyu
211	ıuhür	ıalavaniye	17	залавание ⁶¹	Düşünce, irade, hareket, duyu
	'ayın		17		
212	'ālim	uçen	17	учен	Meslekler
213	'aded	broy	17	брой	Ticaret, iş, para, maliye işleri
214	'aıf	obrıšteniyе	17	обръщение	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
215	'azāb	mıka	17	мъка	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
216	'avn (yardımcı)	pomoştnik	17	помоштник ⁶²	Meslekler
	gayın		17		
217	ıammāz	şipionin	17	шпионин	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
218	ıayr	ıruğ	17	друг	Ölçü, nitelik

219	ğaşn (kesmek)	'odrezaniye	17	одрезание ⁶³	Düşünce, irade, hareket, duygu
220	ğiyāb	zağuben	18	загубен	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
221	ğanī (zengin)	boğat	18	богат	Ölçü, nitelik
	fe		18		
222	fiğān	vik	18	вик	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
223	faқаt	no	18	но	Gramerlik sözler
224	felāket	opasnos	18	опаснос ⁶⁴	Dünya, gökyüzü, hava olayları
225	fikār (mecrūh)	ranen	18	ранен	Hekim, hastalık, cerrah
226	fellāh (çiftçi)	zemledeleş	18	земледелец ⁶⁵	Meslek
	kaf		18		
227	ķalem	moliv	18	молив	Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat
228	maķām	mesto	18	место ⁶⁶	Ticaret, iş, para, maliye işleri
229	ķapu	vrata	18	врата	Ev
230	ķadeh	ķaşa	18	чаша	Eşya, alet vb
231	ķarındaş	brat	18	брат	Evlilik, aile, akraba
232	ķızķarındaş	sestra	18	сестра	Evlilik, aile, akraba
	kef		19		
233	ķibrīt	ķibrit	19	ķибрит	Eşya, alet vb.
234	gōmlek	riza	19	риза	Giyimler, sūs, takı
235	ķelisā	ķerķova	19	черкова	İnşaat, mimari eserler
236	gemi	paraћod	19	параћод	Ulaşım araçları
237	gōk (mavi)	sino	19	сино ⁶⁷	Renkler
238	güneş	slıntse	19	слънтсе ⁶⁸	Dünya, gökyüzü, hava olayları
	lam		19		
239	laћana	zele	19	зеле	Meyve, sebze, bitki
240	lisān	yezik	19	йезик ⁶⁹	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
241	lūğat	reћnik	19	речник	Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat
242	libās	drehi	19	дрехи	Giyimler, sūs, takı
243	lamba	lamba	19	ламба ⁷⁰	Eşya, alet
	mim		19		

244	mu [m]	svešt	19	свешт ⁷¹	Eşya alet
245	mektüb	pismo	20	писмо	Haberleşme, iletişim
246	mürekkeb	mastilo	20	мастило	Dil bilgisi, yazma sanatı, edebiyat
247	maķās	nojitsa	20	ножитса ⁷²	Eşya, alet vb.
248	mendīl	kırpa	20	кърпа	Eşya, alet vb.
	nun		20		
249	nebī	proroķ	20	пророк	Dinler, inançlar
250	nahīf (za'īf)	slab	20	слаб	Ölçü, nitelik
251	nōħud	noħud	20	нохуд	Besinler
252	nidā	ġlaş	20	глас	Eşya, alet vb.
253	nezle	ħrema	20	хрема	Hekim, hastalık, cerrah
254	nihāyet	posledno	20	последно	Gramerlik sözler
	ve		20		
255	vaķt	vreme	20	време	Zaman, takvim
256	vāciz (kīşa)	kıso	20	късо	Ölçü, nitelik
257	vā'iz	propovednik	20	проповедник	Dinler, inançlar
258	vücūd	telo	21	тело ⁷³	İnsan vücudu
259	vesīle	pričina	21	причина	Toplum ilişkileri
	he (ha-i resmiye)		21		
260	hafta	sedmitsa	21	седмитса ⁷⁴	Zaman, takvim
261	hediye	podarıķ	21	подарък	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
262	heykel	pametniķ	21	памятник	Güzel sanatlar
263	hīn (kolay)	lesno	21	лесно	Ölçü, nitelik
264	here ⁷⁵ (sūr'at)	skoro	21	скоро	Zaman, takvim
	ye		21		
265	yabani	div	21	див	Ölçü, nitelik
266	yer	zemya	21	земя	Dünya, gökyüzü, hava olayları
267	yel	veter	21	ветер ⁷⁶	Dünya, gökyüzü, hava olayları
268	yaġmur	dıj	21	дъж ⁷⁷	Dünya, gökyüzü, hava olayları
269	yılan	zmiya	21	змия	Hayvanlar
270	yalñız	şam	21	сам	Değerler, eksiklikler, erdemler, kusurlar
271	bir, iki	edno, dve	22	едно, две	Rakamlar

272	üç, dört	tri, çetiri	22	три, четири	Rakamlar
273	beş, altı	pet şest	22	пет, шест	Rakamlar
274	yedi, sekiz	sedem, osem	22	седем, осем	Rakamlar
275	toğuz, on	devet, deset	22	девет, десет	Rakamlar
276	yirmi bir	dvadeset [i] edno	22	двадесет и едно	Rakamlar
277	otuz iki	trideset [i] dve	22	тридесет и две	Rakamlar
278	kırk üç	çetirideset [i] tri	22	четиридесет и три	Rakamlar
279	elli dört	petdeset [i] çetiri	22	петдесет и четири	Rakamlar
280	altmış beş	şestdeset [i] pet	22	шестдесет и пет	Rakamlar
281	yetmiş altı	sedemdeset [i] şest	22	седемдесет и шест	Rakamlar
282	seksen yedi	osemdeset [i] sedem	22	осемдесет и седем	Rakamlar
283	seksen sekiz	osemdeset [i] osem	22	осемдесет и осем	Rakamlar
284	toğsan toğuz	devetdeset [i] devet	22	деветдесет и девет	Rakamlar
285	yüz	isto	22	исто ⁷⁸	Rakamlar
286	iki yüz, üç yüz	dvesta, trista	23	двеста, триста	Rakamlar
287	dört yüz	çetiristotin	23	четиристотин	Rakamlar
288	beş yüz	pet stotin	23	петстотин	Rakamlar
289	biñ	hilyada	23	хиляда	Rakamlar
290	Pazar	nedelya	23	неделя	Haftanın günleri
291	Pazar irtesi	ponedelnik	23	понеделник	Haftanın günleri
292	Şalı	ftornik	23	фторник ⁷⁹	Haftanın günleri
293	Çehârşenbe	sreda	23	среда ⁸⁰	Haftanın günleri
294	Pençşenbe	çetvırtık	23	четвъртък	Haftanın günleri
295	Cum 'a	petık	23	петък	Haftanın günleri
296	Cum 'airtesi	şibota	23	събота	Haftanın günleri
297	Mart, Nīsān	mart, april	23	март, април	Aylar
298	Mayıs, Hızırān	may, yuni	23	май, юни	Aylar
299	Temmuz, Ağustos	yuli, avgust	23	юли, август	Aylar
300	Eylül, Teşrîn-i evvel	septemvri, oğtomvri	24	септември, октомври	Aylar
301	Teşrîn-i şānī, Kānūn-i evvel	noemvri, dekemvri	24	ноември, декември	Aylar
302	Kānūn-ı şānī, Şubat	yanuari, fevruari	24	януари, февруари	Aylar
303	Şabāhlar hayır olsun	dobro utro	24	добро утро	Selamlaşma
304	Akşamlar hayır olsun	dobr večer	24	добър вечер	Selamlaşma

305	Keyf-i 'ālîniñ naşıldır	Қақ сте қым здаровието	24	Как сте към здаровието ⁸¹	Sık kullanılan, ilk karşılaşma ifadeleri
306	Şükür el-ḥamdü-lillāh	Şlava boĝu dobre sım	24	Слава богу, добре съм	Sık kullanılabilcekilk karşılaşma ifadeleri
307	Hangi hoteldesiniñiz?	Vıv koy hotel ste?	24	Във кой хотел сте	Sık kullanılabilcek ilk karşılaşma ifadeleri
308	... Hoteldeyim	Vıv hotel...	24	ВЪВ ХОТЕЛ...	Sık kullanılabilcek ilk karşılaşma ifadeleri
309	Buyuruñuz gidelim	Zapovedayte da varvim	24	Заповядайте да варвим ⁸²	Sık kullanılabilcek ilk karşılaşma ifadeleri
310	Allah'a işmarladık	Zboĝom	24	сБОГОМ	Selamlaşma
311	Ben de Allah'a işmarladım	İ az zboĝom	24	И аз сБОГОМ	Selamlaşma

Kaynakça

- AMİD, Amid (1381), *Ferheng-i Amîd*, 2 cilt, Tahran.
- ANDREYÇİN, L- L GEORGİEV, St. İLÇEV, N. KOSTOV, İv. LEKOV, St. STOYKOV, Tsv. TODOROV (1976) *Bilgarski tulkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük)*, Sofya.
- DİMİTROVA, Lilyana (2004), *Tursko-bilgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo.
- GEROV, Nayden (1895-1904), *Reçnik na bilgarskiy yazik*, 5 cilt, Plovdiv.
- GÜRSU, Uğur (2013a), “Lügat-ı Bulgarî’de Görülen Ses Hadiseleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S 207, s. 1-16.
- GÜRSU, Uğur (2013b), *Lügat- ı Bulgari. 19.Yüzyıla Ait Anonim Sözlük*, İstanbul.
- GÜZEL, Sinan (2006), “Tatar Şairi Ravil Feyzullin’in “Yeşlek Defterë”nde Söz Varlığı” (Uluslararası İdil-Ural Araştırmaları Sempozyumu 11-12 Kasım 2006, Kütahya)
- HALL, Richard C. (2003), *Balkan Savaşları, 1912-1913 I. Dünya Savaşının Provastı*, Çev.: M. Tanju Akad, İstanbul.
- HURŞİT MATBAASI, *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*, Filibe 1913.
- KANAR, Mehmet (2009), *Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, C 2, İstanbul.
- KINEVA, M. (1962), *Bilgarsko-turski reçnik (Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Sofya.
- MCCARTY, Justin (1995), *Ölüm ve Sürgün*, İstanbul.
- MEMİŞOĞLU, Hüseyin (1995), *Bulgaristan’da Türk Kültürü*, Ankara.
- MUTÇALI, Serdar (1995), *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul.
- PARLATIR, İsmail (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara.
- STEFANOVA, L-A. RADEV, G. DORÇEV, N. KOLEV (1983), *Bilgaro-frenski reçnik*, Sofya.
- ŞEMSEDDİN SAMİ (1317), *Kâmûs-ı Türkî*, Der Saadet.
- ŞÜKÛN, Ziya (1984), *Farsça-Türkçe Lügat*, İstanbul.
- TİLKOV, St. (1896-1897), *Türkçeden Bulgacaya Yeni Lügat/Malik tursko-bilgarski reçnik*, Selanik.

Sonnotlar

1. Ayrıca bk. Gürsu, Uğur (2013b), *Lügat-ı Bulgari. 19.Yüzyıla Ait Anonim Sözlük*, İstanbul.
2. *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat*'te yer alan kelimelerin tematik bir şekilde tasnifinde bana yardımcı olan ve ayrıca "Tatar Şairi Ravil Feyzullin'in 'Yeşlek Defterë'nde Söz Varlığı" (Uluslararası İdil-Ural Araştırmaları Sempozyumu 11-12 Kasım 2006, Kütahya) adlı basılmamış bildirisini kullanmama izin veren İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Sinan Güzel'e teşekkürü bir borç bilirim.
3. *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat* (1913), Filibe, s. 21-23. Bundan sonra eseri metin içinde Hurşit Matbaası (1913) şeklinde göstereceğiz.
4. Benzer bir durum Uğur Gürsu'nun yayıma hazırladığı *Lügat-ı Bulgarî*'de de söz konusu. Ayrıntılı bilgi için bk. Gürsu, Uğur (2013a), "Lügat-ı Bulgarî'de Görülen Ses Hadiseleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S 207, s. 5.
5. Lügat'teki toplam kelime sayısına rakamlar, haftanın günleri, aylar ve deyimler dâhil edilmemiştir. Toplam kelime sayısı 270 olarak alınmıştır. Bunların oran değerlendirmesine dâhil edilmemesinin sebebi, lüğatin ikinci kısmının, birinci kısmının düzeninden ve mantığından farklı olması ve bu anlamda daha çok konuşma kılavuzu görünümü kazanmasından ileri gelmektedir.
6. Bu kelime *ечемикова вода* şeklinde yazılıp *ечемиковавода* olarak telaffuz edilmektedir. "Arpa" manasındaki *ечемик/ечемик* için bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 29, 495. 1900'lerin başında *ечемик/ечемик* kelimesi *еçимик/еçимик* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895) *Reçnik na bılgarskiy yazık (Bulgar Dilinin Sözlüğü)*, C 1, Plovdiv, s. 13.
7. Bu kelime *бръснач* şeklinde yazılıp *brısnaç* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 386.
8. Bu kelime *конец* şeklinde yazılıp *konets* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 200, 544.
9. Bu kelime *рѣкавица* yazılıp *rıkavitsa* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reç-*

- nik* (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük), Veliko Tırново, s. 104, 707. Lügatin yazıldığı tarihlerde bu kelime *ракавица* olarak yazılıp *rakavitsa* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blgarskiy yazik*, C 5, Plovdiv, s. 102.
10. Bu kelime, konuşma ve yazılı Bulgarcada *пирон* şeklinde olup *piron* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Nayden Gerov, (1901) *Reçnik na blgarskiy yazik*, C 4, Plovdiv, s. 33; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bulgaro-turski reçnik* (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük), Veliko Tırново, s. 109.
11. Bu kelime 1900'lerin başında olduğu gibi bugün de *sıdrujnik/sъдружник* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blgarskiy yazik*, C 5, Plovdiv, s. 298.
12. XIX. yüzyılın sonunda bu kelime *дриво/дръво* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blgarskiy yazik*, C 1, Plovdiv 1895, s. 370.
13. Bugün bu kelime hem *obed/обед* hem de *obyad/обяд* şeklinde kullanılmaktadır. Ancak 1900'lerin başında bu kelime *obed/обед* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blgarskiy yazik*, C 3, Plovdiv 1899, s. 321; M. Kineva, (1962) *Bulgarso-turski reçnik* (Bulgarca-Türkçe Sözlük), Sofya, s. 637, 656.
14. Bu kelime *вътре* şeklinde yazılıp *vitre* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bulgaro-turski reçnik* (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük), Veliko Tırново, s. 187, 395.
15. Bu kelime 1900'lerin başında *dligo/длъго* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blgarskiy yazik*, C 1, s. 296.
16. Bugün bu kelime *човек* şeklinde yazılıp *çovek* olarak okunmaktadır. 1900'lerin başında hem *çelovek/человек* hem de *çovek/човек* şekline rastlanılmaktadır. Bk. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blgarskiy yazik*, C 5, s. 557; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bulgaro-turski reçnik* (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük), Veliko Tırново, s. 11, 788.
17. Bugün *огън* şeklinde yazılan ve *ogın* olarak telaffuz edilen kelime lügatte hem "gayn" hem de "kef"le yazılmış olup iki şekilde verilmiştir. Ayrıca bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bulgaro-turski reçnik* (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük), Veliko Tırново, s. 32, 614.
18. Bu kelime bugünkü Bulgarca imlada *meceç* şeklinde yazılıp *mesets* olarak telaffuz edilmektedir. Ancak dönemin Bulgarcasında *miasyats* olacak şekilde geçmektedir. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blgarskiy*

- yazık, C 3, Plovdiv, s. 102; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgariski rećnik/Bulgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 34, 572.
19. 1900'lerin başında *belo/бело* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov, *Rećnik na blıgarskiy yazık, C 1*, s. 98. Bugün daha çok *byalo/бяло* şekli tercih edilmektedir. Kıneva, age., s. 72.
 20. Bu kelime 1900'lerin başında *golemo/големо* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Rećnik na blıgarskiy yazık, C 1*, Plovdiv, s. 232.
 21. Bu kelime hem 1900'lerin başında hem de bugün *tsar/цар* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Rećnik na blıgarskiy yazık, C 5*, s. 520.
 22. Bu kelime 1900'lerin başında ve bugün de *napred* şeklinde yazılıp *napret* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Nayden Gerov (1899), *Rećnik na blıgarskiy yazık, C 3*, Plovdiv, s. 204.
 23. Bugün bu kelime *sırene* şeklinde yazılıp *sirene* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgariski rećnik/Bulgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 313, 719. 1900'lerin başında kelime *sirenıe/sırenıe* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Rećnik na blıgarskiy yazık, C 5*, Plovdiv, s. 305.
 24. Bugün bu kelime *blıha* şeklinde yazılıp *bilha* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Kıneva, age., s. 71. 1900'lerin başında bu kelime *blıha/blıha* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Rećnik na blıgarskiy yazık, C 1*, Plovdiv, s. 49.
 25. Bulgarca imlada bu kelimenin yazılışı *nouća* şeklinde olup *pošta* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgariski rećnik/Bulgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 316, 660.
 26. 1900'lerin başında olduđu gibi bugün de *polıtsa/nouća* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov, *Rećnik na blıgarskiy yazık, C 4*, Plovdiv, s. 148.
 27. Bu kelime *ıstoriya* şeklinde yazılıp *ıstoriya* olarak telaffuz edilmektedir.
 28. Bugün bu kelime *pryasno* şeklinde yazılıp *pryasno* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. L. Andreyćin-L. Georgiev, St. İlćev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bulgariski tilkoven rećnik (Bulgarca Mealli Sözlük)*, Sofya, s. 735-736.
 29. Bugün bu kelime *plaštane* şeklinde yazılıp *plaštane* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgariski rećnik/Bulgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 300. 1900'lerin başında *plaštaniye/nlaštaniye* şeklindedir.

- Bk. Nayden Gerov (1901), *Reçnik na blıgarskiy yazık*, C 4, Plovdiv, s. 41.
30. 1900'lerin başında bu kelime *izmenyaniye/изменяние* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazık*, C 1, s. 239.
31. Bugün verme anlamındaki bu kelime *давane* şeklinde yazılıp *davane* olarak telaffuz edilmektedir. Kineva, age., s. 161. Ancak 1900'lerin başında kelime *davaniye/давание* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazık*, C 1, s. 273.
32. Bugün bu kelime *възнитание* şeklinde kiril alfabesinde “з = z” harfi olacak şekilde yazılıp *vispitanie* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 372, 459.
33. Bugün bu kelime *оплакване* şeklinde yazılıp *oplakvane* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 357, 620. 1900'lerin başında hem *oplakuvaniye/оплакивание* hem de *oplakvaniye/оплаквание* şeklinde kullanılmaktadır. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blıgarskiy yazık*, C 3, s. 372.
34. 1900'lerin başında bu kelime *utvirıyavaniye/утвърдявание* şeklinde kullanılmaktadır. Nayden Gerov (1904), *Reçnik na blıgarskiy yazık*, C 5, s. 460. Bugün daha çok *utvirıjdavane/утвърждение* şekli yaygınlık kazanmıştır. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tilkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük)*, Sofya, s. 1000.
35. Bugün bu kelime *отмъциение* şeklinde yazılıp *otmıštenie* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 200, 629. Ancak 1900'lerin başında kullanılan şekil *otmıstyavaniye/отмъстявание*. Bk. Nayden Gerov (1899), *Reçnik na blıgarskiy yazık*, C 3, s. 416.
36. 1900'lerin başında olduğu gibi bugün de bu kelime *vdovitsa/вдовица* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1895) *Reçnik na blıgarskiy yazık*, C 1, s. 114; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski reçnik/Bılgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 92, 448.
37. Bu kelime bugün kullanılmıyor. 1900'lerin başında *çatal* manasında *bonela/бонела* veya *bınela/бунела* şeklindeki kelime kullanılmıştır. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reçnik na blıgarskiy yazık*, C 1, s. 63. Çatal manasında kullanılan kelime *vilitsa/вилуца*'dır. Bk. Lilyana Dimitrova

- (2004), *Tursko-bılgarski rećnik/Bılgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 59, 451.
38. Bu kelime *ıvete* şeklinde yazılıp *tsvete* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Nayden Gerov (1904), *Rećnik na bılgarskiy yazık, C. 5*, s. 522; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski rećnik/Bılgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 781.
39. Bu kelime Türkçe “ve” sesinin karşılığı olan Kiril alfabesindeki “в” harfiyle *zovov* şeklinde yazılıp *gotof* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski rećnik/Bılgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 175, 468.
40. Bugün bu kelime *zavist/zavıst* şeklinde kullanılmaktadır. Bk. L. Andreyćin-L. Georgiev, St. İlćev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bılgarski tılkoven rećnik (Bulgarca Mealli Sözlük)*, Sofya, s. 213.
41. Bugün bu kelime *jeljazı* şeklinde yazılıp *jelyazo* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski rećnik/Bılgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 74, 496. 1900’lerin başında *jelezo/jelezo* şeklinde kullanılmaktadır. Bk. Nayden Gerov (1895), *Rećnik na bılgarskiy yazık, C 1*, s. 283.
42. Bugün bu kelimenin yerine daha çok *magazin/magazin* sözcüğü kullanılmaktadır. Ancak *dıkyan/dıokyan* şeklinde kullanıldığı da görülmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski rećnik/Bılgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 95.
43. Bugün bu kelime *svyat* şeklinde yazılıp *svyat* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski rećnik/Bılgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 96, 713.
44. Bugün bu kelime *vćera* şeklinde yazılıp *fćera* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bılgarski rećnik/Bılgaro-turski rećnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 95, 457.
45. 1900’lerin başında bu kelime *mahkaniye/mahkaniye* kelimesi *mahfaniye/mahfaniye* ile eş anlamlı olarak verilmiştir. Bk. Nayden Gerov (1899), *Rećnik na bılgarskiy yazık, C 3*, Plovdiv, s. 54. Bugün *mahkaniye/mahkaniye* mevcut değildir. *mahfaniye/mahfaniye* kelimesi *mahvane/mahvane* şeklinde kullanılabilir. Bu kelime “def etmek” anlamında olan *mahvat/mahvat* fiilinden isim-fiil olarak türetilebilir, ancak kullanımı

- yaygın değildir.
46. Bugün bu kelime *грях* şeklinde yazılıp *gryah* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 161, 471.
47. Bugün bu kelime “bağlamak” anlamında *vrızvam/връзвам* fiilinden *vrızvane/връзване* şeklinde türetilir, ancak yaygın değildir. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bilgarski tlkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük)*, Sofya, s. 97.
48. Bu kelime Bulgarca karşılığı ile anlam itibarıyla uyumsuzdur. Çünkü Bulgarca *благодарност* “minnettarlık” anlamındadır. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 439.
49. Bu kelime Bulgarca imlada *prozopeç* şeklinde olup *prozorets* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 678.
50. Bugün bu kelime *земетръсение* şeklinde yazılıp *zemetrisenie* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 76, 509.
51. Bugün bu kelime *земя* şeklinde yazılıp *zemya* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 509.
52. Bu kelime Bulgarca imlada *тъмница* şeklinde olup *tmnitsa* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırново, s. 758.
53. Bugün *чеснофлук* tabirinden ziyade “sarımsak” anlamına gelen *чесън* sözcüğü kullanılmaktadır. Ancak *чеснофлук* olarak hem 1900’lerin başında hem de bugün hâlâ kullanıldığını görüyoruz. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bilgarski tlkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük)*, Sofya, s. 1048-1049; Nayden Gerov (1904), *Reçnik na bilgarskiy yazik*, C 5, Plovdiv, s. 98.
54. Bugün bu kelime *броене* şeklinde yazılıp *broene* olarak telaffuz edil-

- mektedir. Bk. L. Stefanova-A. Radev, G. Dorçev, N. Kolev (1983), *Bilgaro-frenski reçnik*, Sofya 1983, s. 69.
55. Bugün *кромид* sözcüğünün yanı sıra “soğan” anlamında *лук* kelimesi kullanılmaktadır. L. Stefanova-A. Radev, G. Dorçev, N. Kolev (1983), *Bilgaro-frenski reçnik*, s. 374, 397.
56. Bugün bu kelime vurmak anlamında *udryam/удрям* fiilinden *udryane/удряне* şeklinde türetilmektedir. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bilgarski tilkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük)*, Sofya, s. 987.
57. Bugün bu kelime *sladko/sladko* şeklinde yazılıp *slatko* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. L. Andreyçin-L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov (1976), *Bilgarski tilkoven reçnik (Bulgarca Mealli Sözlük)*, Sofya 1976, s. 887.
58. Bugün bu kelime *тиган* şeklinde yazılıp *tigan* olarak telaffuz edilmektedir. Ancak “tava” anlamında *tava* sözcüğü de kullanılmaktadır.
59. Bugün bu kelime *нокът* şeklinde yazılıp *nokıt* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, s. 375-608.
60. Bugün bu kelime *залавяне* şeklinde yazılıp *zalavyane* olarak telaffuz edilmektedir. Ancak bu kelime yakalama, tutuklama anlamındadır. “Meydana çıkma, görünme, keşif, icat” gibi anlamlara sahip olan *zuhür* kelimesi ile “yakalama, tutuklama” anlamında olan *zalavyane* kelimesi ile uyuşmamaktadır. Bk. İsmail Parlatır (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, s. 1881. 1900’lerin başında bu kelime *zalavyaniye/zalavyaniye* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1897), *Reçnik na bilgarskiy yazik*, C 2, Plovdiv, s. 84.
61. Bu kelime Bulgarca imlada *помощник* olarak yazılmakta ve *pomoşt-nik* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 401, 654.
62. 1900’lerin başında ve bugün bu kelime *otryazvam/отрязвам* fiilinden türetilmiş olup *otryazvane/отрязване/отрязване* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov, *Reçnik na bilgarskiy yazik*, C 3, Plovdiv, s. 425; Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 23.
63. Bugün bu kelime *опасност* şeklinde yazılıp *opasnost* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reçnik/Bilgaro-turski reçnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*,

- Veliko Tırnovo, s. 368, 620.
64. Bugün bu kelime *земеделец* şeklinde yazılıp *zemedelets* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 64, 509. 1900'lerin başında kelime *zemledelets/земледелец* şeklindedir. Bk. Nayden Gerov (1897), *Reĉnik na blıgarskiy yazık*, C 2, s. 151.
65. Bugün bu kelime *място* şeklinde yazılıp *myasto* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 283, 584.
66. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *синьо* olup *sinö* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 721.
67. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *слънце* olup *slıntse* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 161, 724.
68. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *език* olup *ezik* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 491.
69. Bugün bu kelime *лампа* şeklinde yazılıp *lampa* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 256, 556.
70. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *свещ* olup *svešt* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 712.
71. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *ножица* olup *nojitsa* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 608.
72. Bugün bu kelime *мяло* şeklinde yazılıp *tyalo* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bulgarski reĉnik/Bulgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 396, 759.

73. Bu kelimenin Bulgarca yazılışı *седмица* şeklinde olup *sedmitsa* olarak telaffuz edilmektedir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reĉnik/Bilgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 165, 715.
74. *Acele* anlamındaki bu kelime için bk. Serdar Mutçalı (1995), *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1995, s. 941.
75. Bugün bu kelime *вятър* şeklinde yazılıp *vyatır* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reĉnik/Bilgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 405, 461.
76. Bugün bu kelime *дъжд/dıjd* şeklinde yazılıp *dıjt* olarak telaffuz edilir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reĉnik/Bilgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 397, 488. 1900’lerde de bu kelime *дъжд/dıjd*. Bk. Nayden Gerov (1895), *Reĉnik na bilgarskiy yazik*, C 1, s. 383.
77. Bu rakam *сто* şeklinde yazılıp *sto* olarak telaffuz edilir. Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reĉnik/Bilgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 413, 735.
78. Salı günü anlamındaki bu kelime *вторник* şeklinde yazılıp *fornik* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reĉnik/Bilgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 457.
79. Çarşamba anlamındaki bu kelime *сряда* şeklinde yazılıp *sryada* olarak telaffuz edilmektedir. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reĉnik/Bilgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 58, 733.
80. Bugün bu soru “Как сте със здравето” şeklinde yazılıp “kak ste sis zdraveto” olarak okunmaktadır. *Zdrave/zdrave* kelimesi için bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reĉnik/Bilgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 509.
81. Bugün bu kelime *вървим* şeklinde yazılıp *virvim/вървим* olarak okunmaktadır. Master hâli olan *virvya/вървя* şekli için Bk. Lilyana Dimitrova (2004), *Tursko-bilgarski reĉnik/Bilgaro-turski reĉnik (Türkçe-Bulgarca Sözlük/Bulgarca-Türkçe Sözlük)*, Veliko Tırnovo, s. 460.

زنگه قطارچه مختصر لغت

قطار منادیه بولال امری سوره جزا
بر ختمت ماصوب بعضی نوزده سوره
امامی بولال لولایه الاله بولایه
مکتوبت حیدر عارون (زنگه قطارچه)
مکتوبت

قطارچه • خورشید • مطبوعات • دقاری

۱۹۱۲ - ۱۳۲۹

قطارچه • خورشید • مطبوعات • دقاری

(۳)

بلغارجه	ترکجه
سینفو	اولاد
غوسبودین	افندی
سلوغه	اوشاق
صادرؤزنیٹ	اورتاق
غورا	اورمان
دبرود	اٹاج
قراوا	ایناک
وول	اوتکوز
پاتما	اوردک
ریقه	ال
پیرودین	ایلاک کون
درونمیدن	اورکون
اؤبد	اویان
وههیر	اقتام
رانو	ارکن

(۲)

بلغارجه	ترکجه
	ا
سلیوی	ایلیک
صوزده	اوزوم
سسوکئی	ایجیر
ایجه مینورا ووما	ارپسوی
برسناج	اوسطرا
اینه	ایکنه
فونئس	ایلاک
قورینا	ایلیک
قیزه	ایپ
ره قورینه	الپون
پرون	اکسر
قلوچ	ایختار
بوغ	اه (جیل - جیلا)
ماغا	اینا

(۵)

بلغارجه	ترکجه
قراقه	آیاق
مهئس	آی
غورچیوو	آچی
مالقو	آز
قیشتا	أو
	ب
پیبر	بیر
پلاطنو	بز
باستون	باستون
باشتا	بابا
باقر	باقر
غلاوا	باش
نوٹ	برون
موسناق	بییق
دنهسقه	بوکون

(۴)

بلغارجه	ترکجه
ستار	ایختیار
دولو	اشانی
ویطره	ایجیری
دیلنو	اوزون
طینقو	ایجه
نام	اوراده
دالھج	اوزاق
قروشی	آرمود
ژرهئس و آت	آت
اوغله دالو	آینه
جیلووک	آدم
اوغین و اوکین	آتش ، اود
ظلاتو	آلتون
مچقا	آبی
عوستا	آغز

(۷)

ترکیبه	بلغارچه
بازارلق	بازارلق
باس ، کئوف	رژده
بالک	چيستو
پاکت	پاکت
پالتو	پالتو
پانتالون	پانتالون
پچمه ، حاولو	قیربه
پرده	پرده
پشین	ناپرت
پشیر	سیری نه
پرنج	عۇریر
پیره	یجلا
پیس	مرسئو
پوسته	پوشته
پوصوله	رازپسقه

(۶)

ترکیبه	بلغارچه
بیاض	بهلو
بیوک	غولامو
بوش	پرازنو
بوراده	تؤقا
پ	
پیاس	پوپ
پرمق	پرلیست
پیاغان	پیاغان
پاتآه	قارتوف
پاتلیجان	پاتلیجان و سین پاتلیجان
پانت	پانت
پاچه	پاچه
پادشاه	چار
پاردهسؤ	پاردهسؤ
پاره	پاری

(۹)

ترکیبه	بلغارچه
تخری	طرسائی نه
تحمل	طربهئی نه
تمخه	دئسقه
تدریس	داوانی نه ناعۇروق
ترپه	وسپاتی نه
ترجان	دراغوماین
ترزی	شیواج
ترک	چهلی
تز ، جابوق	ئسقورو
تقوم	قالندار
تسکی	اوبلاقووانی نه
ث	
ثابت	اوتوردهئی نه
ثار (اتقام)	اوتماستی نه
ثری (طوبراق)	پرئست

(۸)

ترکیبه	بلغارچه
پوغاچه	پوغاچه
پول	مارقه
پولبچه	پولبچه
ت	
تاج	قورونا
تارلا	نیوا
تاریخ	ستوریا
تازه	پرهسنو
تام	توجنو
تادیه	پلاشتائی نه
تأهل	ژه نیدبا
تبریک	چسقی تو
تبدیل	ایزمنهئی نه
تبیسی	سی فی به
تجربه	اوییت

(۱۱)

بلغارچه	ترکیجه
لوپوف	حباب (محبت)
سو پودنو	حر
زاویژدانی به	حسد
بانیا	حمام
	خ
قراستاوینسا	خیاب
په تل	خروس
نیره یاتل	خضم
له قو	خفیف
سپاسه نی نه	خلاص
ایسقانی نه	خواه
اینترس	خبر ، باعث متعنت
	د
زله زو	دمبر
دکان	دکان

(۱۰)

بلغارچه	ترکیجه
دوینسا	نیب
	ج
دۇشا	جان
عۇره حی	چورج
جوب	جیب
	چ
بو نه لا	چتال
چوراب	چوراب
پوتوشی	جزمه
مو مچه	جوجق
تسوه تی	چیچک
منوغو	جوق
	ح
نوزدا	حاجت
غونوف او نفو وور	حاضر جواب

(۱۳)

بلغارچه	ترکیجه
سلوزیه	رتبه
پروشوره	رساله
پروژووتس	روحه
سین	رؤیا
	ز
زمله ترسه نی نه	ز زله
ز مبه	ز مین
طیحنتسه	زندان
ز نیل	زنیل
زاعوبه	زبان
	س
ماکوس نیک	سحر
زار زوات	سبز
أرزیه	سرفق
أوروژیته	سلاح

(۱۲)

بلغارچه	ترکیجه
هوره	دکز
سوت	دبا
نچه را	دون
پیلو	دولو
	ذ
ماحقانی ه	ذوب (دفع اجتنک)
چاست	ذمار (ناموس)
غمه ور	ذنب (کتاه)
ره سته نی نه	ذوق
عۇپاشقه	ذئاب (فوبرون)
	ر
زیرطالی به	رائفه
بلاغر دارتوست	رائضی
غلاص	رائحی
غوسبود	رب

(۱۵)

ترکیبه	بلغارچه
صایق	بروبه نی نه
صدا	غلاص
صیچان	میشقه
صلح	میر
صو	رودا
صوغوق	ستوده نو
صوغان	قرومید
ض	
ضایع	زاغوبه نو
ضرب	اودرانی نه
ضبطیه	سترآزار
ضعیف	سلابو
ضرر	زاغوبا
ضیا	سوه تلینه
ضیافت	غولای

(۱۴)

ترکیبه	بلغارچه
سما	نه بو
ش	
شراب	ویتو
شمسیه	چادر
شیشه	شیشه
شیطان	دیباوؤل
شهر	غراد
ص	
صابون	صابون
صباح	اوترو
صاحب	ستوپا نین
صادق	وهره
صارمساق	چینوف لوق
صاغ	زیرود
صاغر	غلوخ

(۱۷)

ترکیبه	بلغارچه
ظ	
ظرف	پلیک
ظن	مصئل
ظنین (متمم)	اوسیدن
ظهور	ضلاوانی نه
ع	
عالم	عوحین
عدد	بروی
عطف	اوبرشته نی نه
عذاب	میقا
عون (یاردیجی)	پوموشتبیک
غ	
غماز	شیپو نین
غیر	درؤغ
نصن (کسمک)	عودره زانی نه

(۱۶)

ترکیبه	بلغارچه
ط	
طائلی	سلا تقو
طارغین	سردیت
طاش	قامیق
طامنه	قافه
طاق	سیلا
طاوان	طاوان
طاوا	تیغانه
طایبه	اوقره پله نی نه
طاؤق	قو قوشقه
طیب	دو قور
طراق	غره بن
طیاق	بوی
طریق	نوقته
طاغ	غورا

(۱۹)

بلغارچه	ترکیه
	ك
كبريت	كبريت
رزا	كوك ملك
چرقو وا	كاپسا
باراخود	ككى
سينو	كوك (ماوى)
سايئتسه	كوش
	ل
زهله	لحنه
هزبو	لسان
ره چيئك	لغت
دره جى	لباس
لامبه	لامبه
	م
سوهشت	مهر

(۱۸)

بلغارچه	ترکیه
زغۇين	غياب
بوغات	غنى (زنگين)
	ف
ويق	فغان
نو	فقط
اوباس نوس	فلاكت
رانن	فكار (مجروح)
زمله دهك	فلاح (چفتيجى)
	ق
موليو	قلم
مستو	مقام
ورانانا	قبو
چاشه	قدح
برات	قرداش
سهسترا	قز قرداش

(۲۱)

بلغارچه	ترکیه
تولو	وجود
پرى چى نا	وسيله
	ه
سد ميتسا	هفته
پودار يق	هديه
پامتنق	هيكل
لهسو	هين (قولاي)
سقورو	هرع (بيروعت)
	ى
ديو	يبان
زومبا	ير
وتر	يل
ديز	ياغ مور
زى به	بيلان
صام	بالكز

(۲۰)

بلغارچه	ترکیه
پيسمو	مكتوب
ماسديلو	مركب
نوژيتسا	مقاس
قربا	منديل
	ن
پروروق	نجى
صلاب	نجيف (ضعيف)
نخود	نخود
غلاص	ندا
حرمه	نزله
پوسله دنو	نهایت
	و
ورمه	وقت
قيسو	واجز (قصه)
پروپروه دنبيك	واعظ

(۲۳)

بلغارچه	ترکجه
دوه سته ترسته	ايكى بوز اوچ بوز
چترى ستونين	دوت بوز
پت ستونين	بش بوز
حيلپادا	پيك
نه ده ليا	بازار
پونډلنيك	پازار ايرتسى
قتورنيك	صالى
سره دا	چهارشنبه
چت ورتنيق	پنجشنبه
په تيق	جمعه
صيوته	جمعه ايرتسى
مارت آپريل	مارت نيسان
ماي يوني	مايس حزران
يولي آوغۇست	نموز آغستوس

(۲۲)

بلغارچه	ترکجه
أدو دوه	بر ايكى
ترى چترى	اوج دوت
پهت شهست	بش آلى
سه دم اوسه م	پدى سگز
دوت دست	طقوز اون
دوادست أدنو	يكرمى بر
ترى دست دوه	اوتوز ايكى
چترى دست ترى	قرق اوج
پهت دست چترى	اللى دوت
شهست دست پهت	آلتش بش
سه دم دست شهست	يتش آلى
اوسه دم دست سه دم	سكسان پدى
اوسه دم دست اوسه م	سكسان سگز
دوت دست دوت	طقسان طقوز
ئستو	بوز

(۲۴)

بلغارچه	ترکیجه
سپتم وری او قتم وری	ایلول تشرین اول
نونه وری ده کم وری	تشرین ثانی کانون اول
یانو واری فور و آری	کانون ثانی شباط
دوبر و او ترو	صباحلر خیر اولسون
دوبر و ه چر	آقشاملر خیر اولسون
قاق سته قم زداروی نه نو	کیف عالیکنز نصلدر
صلاو ابوغو دوبر رسم	شکر الحمد لله
ویو قوی هو تل سته ؟	هانکی هو تله سکنز ؟
ویو هو تل هو تلنده ایم
زاپو و ه دایته داوارویم	بیورکنز کیده لم
زبوغوم	الله اصمار لادق
ئی آز زبوغوم	بنده الله اصمار لادم